№ 106 ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 19

1906

ՈՒՐԲԱԹ ՄԱՅԻՍԻ 19 № 106

ԵՐԵՍՈՒՆԶՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի. առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օր'երից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տելեֆօն № 253.

«Եղբ. Ս. Խ. և Ա. Գէորգեանց» Առևտրական Տունը յայտարարում է, որ իր գլխաւոր անդամներից՝ հանգուցեալ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆՑԻ

անբիծքը կատարվելու է ամսիս 19 և 20-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Ֆրէյլինսկի փողոց, տ. № 10, իսկ յուղարկաւորութիւնը ամսիս 21-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին նոյն տանից դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։ 1—3

Բագրատ և Քրիստափոր Խաչատրեան, Մարտիրոս և Բաղդասար Ստեփանեան Գէորգեանները, ամենածանր վշտով համակված, յայտնում են իրանց ազգականներին և բարեկամներին, առաջին երկուսի սիրելի հօր, իսկ վերջինների հօրեղբօր՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆՑԻ

եղերնական մահը, որ տեղի է ունեցել ամսիս 12-ին Թիֆլիսում։ Ամբիծքը կատարվելու է ամսիս 19 և 20-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին, Ֆրէյլինսկի փողոց, տ. № 10, իսկ յուղարկաւորութիւնը ամսիս 21-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, նոյն տանից դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։ 1—3

Խուզի Սարգսեան Էլչիբէգեանցը և Կարապետ Սարգսեան Խօջամիրեանը ցաւօք սրտի յայտնում են իրանց բարեկամներին և ազգականներին, առաջինի աներոջ եղբօր, իսկ երկրորդի փեսայի՝

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆՑԻ

անակնկալ մահը, որ տեղի է ունեցել ամսիս 12-ին Թիֆլիսում։ Անբիծքը կատարվելու է ամսիս 19 և 20-ին երեկոյեան ժամը 7-ին, Ֆրէյլինսկի փողոց տ. № 10, իսկ յուղարկաւորութիւնը ամսիս 21-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին, նոյն տանից դէպի Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցին։ Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը։ 1—3

Կիրակի, մայիսի 21-ին, առաւօտեան ժամը 12-ին, Թիֆլիսում տեղի ունեցած հայ-Թուրքական ընդհարումներին զոհ գնացած՝

Խ Ն Ո Ւ Ս Ց Ի Մ Ո Ւ Ճ Ը Ղ Ի

յիշատակին Վանքի մայր եկեղեցում ս. պատարագից յետոյ տեղի կունենայ հոգեհանգիստ։ Նրա ընկերները խնդրում են նրանց, որոնք յարգում են հանգուցեալի յիշատակը, ներկայ գտնվել հոգեհանգստին։ (ու. կ.) 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մենք կաշկանդված ենք. Վերջին տեղեկութիւններ. Պետական Դումայի շուրջը. Պետական Դումայի ընտրութիւնները Երևանում. [illegible]

ՄԵՆՔ ԿԱՇԿԱՆԴՎԱԾ ԵՆՔ

I

[illegible]

II

Երկրագործը անկարող է դաշտ դուրս գալ և իր հողագործութեամբ զբաղվել։ Բաւական է, որ նա փոքր ինչ հեռանայ իր տնից և միայն մեկուսացած իր համագիւղացիներից և ահա դաւադրական գնդակը վերջ է տալիս նրա կեանքին։

Դա մի դէպք չէ, երկուսը չէ, երեքը չէ։ Տասնեակ և հարիւրաւոր զոհեր ենք արդէն ունեցել այս տարի։

Իսկ ինչ անէ գիւղացին, եթէ նրա համար անկարելի կը դառնայ իր դաշտերը մշակելը, իր վարուցանքսը անելը, իր համար ապրուստի միջոց պատրաստելը։ Եթէ նա այժմ միայն անգործ, ինչ պէտք է ուտէ նա աշնան և ձմեռը, ինչով պէտք է ապահովի իր կենսական միւս կարիքները։

Գիւղացին, նոյն իսկ վտանգների ենթարկվելով, գնում է իր դաշտը։ Բայց ամեն մի խիզախութեան և համարձակութեան սահման կայ։ Նա չէ կարող իրան մահի մատնել այնտեղ, ուր կորուստը ակներև է։

III

Հայ-Թուրքական ընդհարումները մեզ ոչ միայն քանդում են նիւթապէս, այլ և փչացնում են մեզ բարոյապէս, յետ [illegible]

IV

[illegible]

Այդպէս չէ կարող շարունակվել։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Երէկ, մայիսի 18-ին, հայ-Թուրքական յանձնաժողովի հայ և Թուրք անդամները ներկայացան Կովկասեան Փոխարքայ կոմս Վորոնցով-Դաշկովին ցերեկվայ ժամի 2-ին։

Պատգամաւորները յայտնեցին, որ նրանք չեն տեսնում իրագործված այն որոշումները, որ կայացրել էին թէ համագումարը և թէ ներկայ խորհրդակցութիւնը իր նիստերում։ Գիւղերը ապահովութիւն չեն ստացել, ժողովրդին զինաթափ են անում, սպանութիւններ և թալանները շարունակվում են, ճանապարհները անապահով վիճակի մէջ են, նպաստներ չեն տրվում գիւղացիներին, տեղական յանձնաժողովներ չեն կազմակերպվել, յանցաւոր և անարժան պաշտօնեաները չեն հեռացված իրանց պաշտօններից, վնասված գիւղացիները մնացել են անպաշտպան և այլն և այլն։

Վերջին եղելութիւններից ընդգծվեցին Եւլախ-Շուշի ճանապարհի փակվելը, ճանապարհորդների գերի վերցվելը և յարաբերութիւնների լարվելը։

Առաջ բերելով այդ բոլորը, պատգամաւորները յայտնեցին, որ նրանց վրա ծանրացած է, իբրև ընտրեալների վրա, մեծ պատասխանատւութիւն ժողովրդի առաջ և որ նրանք անկարող կը լինեն շարունակել իրանց գործունէութիւնը եթէ նա դրված չի լինիլ կանոնաւոր ընթացքի մէջ։

Փոխարքան, մանրամասն ծանօթանալով պատգամաւորների արած զեկուցումների հետ և սկզբունքով համաձայն լինելով այն ցուցումներին, որ արին պատգամաւորները, ցանկութիւն յայտնեց, որ պատգամաւորների այդ ցուցումներն առանձին թղթերով տրվեն իրան, իսկ անյետաձգելի հարցերի առիթով յայտնեց, որ նա արդէն հեռագրել է գեներալ-նահանգապետ Ալֆտանին և դարձեալ կը հեռագրէ նրան ամեն միջոց գործ դնելու, որ Շուշի-Եւլախ խճուղին բացվի և գերիները յետ դարձվեն։ Այնուհետև հարաւային երեք գաւառների, այն է Շուշու Ջեբրայիլի և Զանգեզուրի գաւառների վրա վերահսկելու համար կարգադրել է այնտեղ ուղարկել գեներալ Գոլոշչապովին։

—

Շուշի, 18 մայիսի, 12 ժամին ցերեկ.

Այսօր, Խանքենդու մօտ, Թուրքերը սպանել են Շօշ գիւղի բնակիչ Ժամհարեանին։

Շուշի-Եւլախ խճուղին փակված է հայերի համար։ Սկսած մայիսի 14-ից հայերի ապրանքները և ուտելու մթերքները կամաւ տեղ չեն հասցրված մալիբէկլուեցի Թուրքերի շնորհիւ։

Գեներալ-նահանգապետ Ալֆտանը Շուշումն էր։ Գնաց Խանքենդի, խոստացաւ գտնել գերիներին, որոնց թիւը, ըստ երևոյթին, շատ է։ Ժողովվում են տեղեկութիւնները։

Երէկ մահմեդականները յարձակվեցին հայ Խծաբերդ գիւղի վրա։ Հետևանքները յայտնի չեն։

—

Շուշի, մայիսի 15-ին

Երեք օր է Թուրքերը սաստիկ բոյկոտ են յայտարարել հայերի դէմ և ոչ մի ապրանք չեն ծախում։ Թուրքի բազար գնացող գնորդներին, նոյն իսկ պատուաւոր հայերին նրանք հայհոյել ու ճանապարհ են դրել։ Մէկը մինչև անգամ ասել է թէ՝ այս ռուսը մեր արանքից ձեռք չը քաշեց, որ մենք իրար կոտորէինք ու պրծնէինք...։ Դրութիւնը սաստիկ լարված է։ Իրար մէջ չեն գնում։ Գանիրն իրանք առնում ու ծախում են 3—4 րուբլով, իսկ հային ութ րուբլի են ասում. վերջերս այն էլ չեն տալիս։

Չը նայելով այդ ամենին՝ քոչը գնում է անփորձ, անվնաս. հայերը չեն դիպչում։

Դէպի Եւլախ գնալը ռիսկի բան է. շատ մարդ սիրտ չէ անում և գործ ունեցողը մնացել է տանը նստած։

Խուլիգանութիւնը, պրովոկացիան ուժեղ կերպով առաջ է գնում։ Քաղաքը անտէր է, գլուխ չունի, հոգացող գլուխ, որ հաւաքէ, հասկացնէ, ասէ, խօսէ, բացատրէ երկու կողմին էլ՝ անմիտ խռովութիւններից և յուզիչ մտքերից յետ կենալու։

Համերաշխութեան ժողովներն ու հաշտութեան թափօրներն էլ են վերացել մէջ տեղից։ Մարդ չը կայ, անող, կարգադրող չը կայ։

Նախիջևանիկի հանդերում Շելլուի Թուրքերը յարձակվել են անցեալ օրը խոզարածների վրա և կոտորել։

Երէկ Շուշում սաստիկ կարկուտ եկաւ։ Ցերեկվայ ժամը 2-ից մինչև 4-ը անընդհատ թափեց ընկոյզի մեծութեամբ կարկուտ, վերջում անձրևախառն։ Փողոցները լցվեցին հեղեղով, տների ապակիները փշրվեցին, նկուղները ջրով լցվեցին, մի քանի տներ փլվեցին։ Ծառերը մերկացել են տերևներից ու ծաղիկներից։ Կարկուտը սկսեց տեղալ Խաչէնի կողմից և անցնել դէպի Վարանդա. անկասկած ահագին վնաս պէտք է հասցրած լինի առանց այն էլ թշուառ գիւղերի արտերին ու բուսականութեան։

Այսպէս ահա՝ բնութեան պատահարը մի կողմից ու մարդկային չարութեան պատուհասը միւս կողմից սև ժայռի պէս ծանրացել են մեր գլխին և հետզհետէ հալում, մաշում, ուժասպառ են անում։

Նոյն օրը քաղաքային այգում նշանակված էր ժողովրդական զբօսանք Մարիամեան հայ-օրիորդաց ուսումնարանի օգտին։ Կարկուտը բաւական խանգարեց և մուտքն անբաւարար եղաւ։

Կարկուտից յետոյ երեկոյեան դէմ քաղաքացոց 15 հատ կովերը խալփալուեցի Թուրքերը քշեցին տարան մի հայ տաւարածի հետ։ Այսօր առաւօտեան պրիստաւը և կօզակները գնացին, բայց դատարկ յետ դարձան։

Երեկոյեան հանրակառքերը Եւլախից դատարկ եկան։ Դեռ յայտնի չէ թէ՝ հայ ճանապարհորդներ եղել են, թէ ոչ։

Տ.

—

Եւլախից գրում են «Кавказъ»-ին. «Այսօր, մայիսի 15-ին, երեկոյեան դէմ կայարանում կայծակի արագութեամբ լուր տարածվեց, որ Աղդամի մօտերում, խճուղու վրա Թուրքերը կանգնեցրին երկու հանրակառքեր, բաժանեցին ճանապարհորդ հայերին, և ուրիշ ազգութեան պատկանող ճանապարհորդներին արձակելով, առաջարկեցին վերադառնալ Եւլախ, իսկ հայերին գերի տարան։ Այդ լուրը ստուգելուց յետոյ պարզվեց հետևեալը։ Առաւօտեան այստեղից Շուշի ուղևորվեցին երկու հանրակառք, ճանապարհորդները տասը հոգի էին, որոնցից երեք հայուհի իրանց երեխաներով, երեք ռուսներ և մի հրեայ։ Ճանապարհին մինչև Աղդամ գիւղի սահմանները բոլորովին խաղաղ էր, բայց մի քանի վերստ հեռու այդ գիւղից, ուր գտնվում է պօստի կայարանը, երկու հանրակառքերն էլ շրջապատվեցին 40 զինված Թուրքերով, առաջարկեցին ճանապարհորդներին իջնել և, նախապէս կողոպտելով բոլորին, հարցաքննեցին ու ջոկեցին հայերին, որոնց հէնց այդտեղ էլ հեռացրին մի կողմ, իսկ ոչ հայերին առաջարկեցին չը շարունակել ճանապարհը։

Այդ տեղեկութիւնը այստեղ ճնշող տպաւորութիւն թողեց։ Սակաւաթիւ հայ գաղութը իրարանցման մէջ է ընկել։ Շուշի գնացողները, որոնց թիւը տարվայ այս ժամանակներում առհասարակ շատ է լինում, սպասում են կայարանում, չը գիտեն թէ ինչ անեն։ Փաստօրէն պօստի խճուղին փակված է և յարաբերութիւնները Շուշու ու երկաթուղու հետ ընդհատված է։

Ինչպէս ասում են, այստեղ այն ենթադրութիւնը, որ Աղդամի Թուրքերը հայերին գերի են տարել, իսկ գուցէ և սպանել են նրանց, պատճառաբանված է նրանով, որ Աղդամից դէնը այն մասում, ուր, համարեա ազգաբնակութիւնը բաղկացած է հայերից, անհետացել են մի քանի Թուրքեր։ Իմ ջանքերը՝ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ իմանալու Աղդամի մօտերում ու ապա մինչև Շուշի կատարվածների մասին՝ ապարդիւն անցան. մի բան ճշմարիտ է, որ մայիսի 15-ին հայերին գերի են վերցրել և դրա շնորհիւ խճուղին փակված է։

—

Հին-Նախիջևանից, յաջորդ Լևոն վարդապետի Թիֆլիսի առաջնորդին ուղարկած մի հեռագրից իմանում ենք, որ շնորհիւ իշխանութիւնների ձեռք առած միջոցների քաղաքում և գաւառում անդորրութիւն է և առհասարակ բարդութիւններ չեն սպասվում, բայց թալանված գիւղերի բնակիչները մեծ կարօտութեան մէջ են։

—

Իգդիր, 11 մայիսի

Գարուն է. միջոց է հացաբոյսեր ջրելու, դաշտային աշխատութիւնները եռուն դրութեան մէջ են, ընդհարումները յարմար առիթ են։ Ամսիս 12-ին Հախվերիս գիւղացի երկու հայեր գիշերը արտը ջրելու ժամանակ անհետանում են։ Հետևեալ առաւօտը նրանց դիակներն են գտնում միայն առանց գլխի։ Չարագործները անհետացել են։ Գործը քննվում է։

—

Ուջարի կայարանի մօտ գտնված է ճանապարհի արհեստաւոր Մենդեն Դուժնիկովի մերկացրած դիակը, առանց գլխի։ Նա սպանված է պահապաններ Մամեդ-Աղա-օղլու և Օսման Մամեդ-օղլու ձեռքով։ Սպանողները ձերբակալված են։

—

Քութայիս, 16 մայիսի։ Գիշերս, կայարանին մօտիկ, երբ Քութայիսի նախկին գեներալ-նահանգապետ Ալիխանովը մեկնում էր քաղաքից, փողոցի երկու կողմերից նրա վրա նետվեցին երկու ռումբ, որոնց հետևեց հրացանաձգութիւն։ Ալիխանովը թեթև վիրաւորված է, կօզակներից մէկը սպանված։ Վիրաւորված է նաև մի կօզակ և մի դռնապան։ Չարագործները փախան։ Ալիխանովը գնալու է Թիֆլիս։

(Հեռ. Գործ.)

—

Երևան, 17 մայիսի։ Պետական Դումայի անդամ ընտրվել են Ալէքսանդրոպոլի նախկին քաղաքագլուխ Գեղամ Տէր-Պետրոսեանը և Լևոն Թումանեանը. առաջինը բարձր կրթութեան տէր է և սահմանադրական-ռամկավար, երկրորդը՝ միջին կրթութեան. ինչ ուղղութեան պատկանելը անյայտ է։ Մուսուլմանների կողմից ընտրվել է Նահանգապետի առանձին յանձնարարութիւնների պաշտօնեայ Աղախանը, միջնակարգ կրթութեամբ։

(Հեռ. Գործ.)

—

Գանձակ, 17 մայիսի։ Մուսուլմանների կողմից Պետական Դումայի անդամ ընտրվել են Թիֆլիսի նահանգական դատարանի դատախազի օգնական Իսմայիլ Զիւլֆիխանով և Շուշու քաղաքային վարչութեան անդամ Ախվերդովը երկուսն էլ առաջադիմականներ. առաջինը բարձրագոյն կրթութեան տէր է։

(Հեռ. Գործ.)

—

Շամախի, 14 մայիսի

«Այսօր, կիրակի, լուր հասաւ թէ երէկ Քեարքեանջեցի մի քանի քարտաշ հայեր շաբաթ երեկոյեան տուն վերադառնալիս ճանապարհին պատահում են աւազակների։ Աւազակները հայերի ձեռքից եղած չեղածը առնում և նրանց բաց են թողնում. ասում են, իբր թէ Քեալախանցիք ճանաչում են աւազակներին։

—

Շամախի, 14 մայիսի

Երէկ, ամսիս 13-ին, երեկոյեան ժամը 6 և կէսին, Շամախուց 6 վերստ հեռաւորութեան վրա գտնվող Քեալախանի հայ գիւղի նախիրի վրա 8 հոգուց բաղկացած մի խումբ Թուրքեր յարձակվելով՝ քշում տանում են 11 ձի։ Աւազակները յիշեալ տեղից հեռանալուց յետոյ ճանապարհին պատահում են Քեարքանջեցի երկու ձիաւոր հայի. նրանց ձիերը ևս առնում և հեռանում են։ Այսօր Քեալախանցիք մի արձանագրութիւն ներկայացրին պ. գաւառապետին։

Դաւիթ Ինքաթեանց

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Կարս, 16 մայիսի

Նահանգիս ազգաբնակութեան կողմից ընտրված 17 հոգի ընտրողները այսօր, ամսիս 16-ին, Կարսի հաշտարար դատարանի դահլիճում իրանց միջից ընտրեցին Պետական Դումայի անդամ Արդահանի կալուածատէր Թուրք Աջարսկուն։ Այդ Թուրքը ոչ մի կրթութիւն չունի և խօսում է ռուսերէն «մայամ տվայամ»... Բիւրոկրատիան մեր երկրում տարեց իր յաղթութիւնը... ընտրել տալով իր մարդուն։ Մենք գիտէինք, որ այդպէս էլ պիտի լինէր, որովհետև Թուրքերն ու ռուսները մի օր առաջ ժողով կազմելով՝ Կաղզուանի հարկային տեսուչ Ռոնինէն բացարձակ կերպով ասել է թէ ես իմ թեկնածութիւնը չեմ դնի, —այդպէս էլ արեց այսօր։ Ընտրողներից 9 քրիստոնեայ էին և 8-ը Թուրք. Ռոնինէն ըստ երևոյթին հրաժարվել է յօգուտ Աջարսկու... Եւ ո՞րտեղ այդպէս չէ եղել...

Բժ. Գ. Բաբալեանցը, որ ամենայարմարն էր այդ ծանր և միանգամայն պատասխանատու պաշտօնին, ոչ մի ձայն չը ստացաւ, որովհետև ընտրողները Թուրքեր ու ռուսներ էին...

—

Պետական Դումայի անդամների թւում ներկայումս կան 11 հոգի մահմեդականներ։ Աբուլսուդ-Միրզա-Ախմեդով, Հէյդար-Միրզա-Սիրտլանով, Սելիմ-Գիրէյ Ջանտուրին, Մահմէդ-Միրզա Տֆակիեվ, Սէիդ-Գիրէյ Ալկին, Սակիմ-Ջադէ Մակսուդով, Ջամալ-Էդդին Գուրամշին, Շահ-Շէրիֆ-Ախուն Մեդինով, Բադամշին, Ֆեյիզ-Ակդաս-Մենկիբաեվ և Շամսադդին Հուսէյնով։ Եթէ այդ թւին աւելացնենք նաև Կովկասի, Թուրքեստանի և Կիրգիզի անապատից ուղարկվող մուսուլման պատգամաւորներին, Դումայում նրանք մի որոշ ույժ կը ներկայացնեն։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

—

Մայիսի 16-ին

Այսօր քաղաքային դումայի դահլիճում կայացաւ Երևանի նահանգի ազգութիւնների կողմից Պետական Դումայի համար անդամների ընտրութիւնը, որ խաղաղ անցաւ։ Առաւօտեան ժամի 11-ին հայ և Թուրք թեկնածուները առանձին-առանձին մասնաւոր ժողով կայացրին խորհրդակցելու համար։ Հայերի մէջ բաւական վէճեր, իսկ Թուրքերի մօտ ամեն ինչ անցաւ խաղաղ։ Հայերին նախագահում էր Էջմիածնի թեկնածու Կարապետ վարդապետը։ Կարճ խօսակցութիւնից յետոյ նախագահը հետևեալն ասաց. «Թեկնածուներ, դուք եկել էք Պետական Դումայի համար մարդիկ ընտրելու, որպէս զի հայութեան ձայնը երևան հանվի, պաշտպանվի։ Դրա համար պէտք է ընտրել ինտելիգ, սօցիալական խնդիրներին ծանօթ, երկրագործին պաշտպանող, գիւղացիների ցաւին դարման անող մարդիկ, խնդրում եմ որ ընտրութեան վրա լուրջ ուշադրութիւն դարձնէք»։ Յետոյ աւելացրեց, որ մեզ հարկաւոր է երկու խնդիր ա) թէ ինչպիսի կանդիդատներ պէտք են և բ) կանդիդատների վրա ինչ տեսակ պարտականութիւններ կան։ Այս երկու խնդիրները պարզելուց յետոյ առաջարկեց մտածել և ապա քուէարկել։ Երկու րոպէ ընդհատվելուց յետոյ, շարունակեց. «Ի՞նչու հոգևորականները ժողովրդի մարդ չը պիտի համարվեն, քանի որ նրանք էլ մարդիկ են. միթէ նրանք մեղաւոր են, որ ապրում են վանքում, գլուխներին կայ վեղար և հագին սև փարաջա. ասացէք խնդրեմ, ես չէի որ ապրել եմ ժողովրդի մէջ, պաշտպանել եմ նրա շահերը Սուրմալւում, Երևանում, Նոր-Բայազէտում... ուրեմն ժողովուրդը իրաւունք չունի այդպէս վերաբերվելու մեզ, դա սխալ է։ Եթէ ես ժողովրդին պաշտպան չեմ շատերի տեսակէտով, ապա ինչու 20—21 տարեկան հասակում վեղար դրի, փարաջայ հագայ և սկսեցի գործել հայ ժողովրդի համար, արդեօք հայ-Թուրքական ընդհարումին Նախիջևանում ո՞վ էր դուրս եկող, Էջմիածնի կալուածքները խլելիս ո՞վ էր աջակցութիւն ցոյց տալիս»... Հռետորը վերջացնելով ճառը, կրկին խնդրեց լուրջ ուշադրութիւն, որ ընտրվեն այնպիսի մարդիկ, որոնք ժողովրդի ներկան ու անցեալը իմանալով՝ կարողանան պաշտպանել նրա շահերը։

Նիստը վերջացաւ ժամի $11^{1}/_{2}$։ Ապա տեղի ունեցաւ մտքերի փոխանակութիւն։ Երևանի թեկնածու պ. Իսահակ Մելիք-Աղամալեան կամաւոր հրաժարվել է ձայնատուութիւնից և նրա տեղն ընտրված էր նրա եղբայր Յովհաննէսը (ներկայ քաղաքագլուխ)։ Հարց էին տալիս թէ ո՞ւմ ընտրեն։ Երկու հոգի պիտի ընտրէին հայերից և միւս ազգութիւններից, իսկ Թուրքերից մէկը։ Վերջապէս նախագահին յայտնեցին թէ արդէն ի նկատի ունեն թէ ում ընտրեն։ Այնուհետև ժամի 12-ին եղաւ պաշտօնական ժողով և ընտրութիւն, նախագահութեամբ Սնեգիրեվի (պետական կալուածքի կառավարիչ), որը կարդալով թեկնածուների անունները, երևաց, որ 24 հայերից բացակայում են երկու հոգի, իսկ Թուրքերի 25-ից 4 հոգի։ Կար մի մօլոկան և մի լեհ։

Ապա առաջ քուէարկութիւն սկսվեց Թուրքերի մէջ. ընտրվեց կալուածատէր Աղախան Էրիվանսկի, ոչ բարձրագոյն կրթութեան տէր մարդ, իսկ Նախիջևանի թեկնածու Էյնալիբէկ Սուլթանով հրաժարվեց քուէարկվելուց։

Հայերից ընտրվեցին Ալէքսանդրոպոլի նախկին քաղաքագլուխ Գեղամ Տէր-Պետրոսեանց 21 սպիտակ և 2 սև, որը պատկանում է ժողովրդական ազատ կուսակցութեան և միւսը Աշտարակ գիւղի թեկնածու Լևոն Թումանեան՝ 17 սպիտակ և 6 սև, ճիշտ գիւղական շահերի պաշտպանող անձնաւորութիւն։ Ընտրութիւնը վերջացաւ ժամը 2-ին, որից յետոյ ժողովը ցրվեց։

Պարոյր Տէրունեանց

ՈՂՋՈՒՆՈՒՄ ԵՆՔ

—

Մի լուր լսեցինք, հեռագրական լուր.

Վեհափառ Կաթողիկոսը թոյլատրել է ռուսահայ ժողովրդին, որ այսուհետև սինօդի անդամներին, թեմական առաջնորդներին, փոխանորդներին, գործակալներին և կոնսիստորիայի անդամներին ինքը ժողովուրդն ընտրէ։

Ողջոյններով ենք գրկում այդ լուրը։

Վերջապէս հայաստանեայց եկեղեցին Ռուսաստանում լրացնում է իր նշանաւոր խնդիրներից մէկը։ Նա վերադարձնում է իր նախկին, մոռացութեան թէ անհոգութեան մատնված սկզբունքներից ամենաէականին՝ իր վարչական պաշտօնեաների ընտրութեան։

Դա նրա՝ այսպէս ասած՝ բռնագրաւված իրաւունքներից մէկն էր։ Բաց թողեցին։

Եւ այսօր ժողովուրդն է ընտրում առաջնորդը, իր հոգևոր կառավարիչը։ Նա գիտակցում է, ոգևորվում է, հետաքրքրվում է, մօտենում է, սերտ կապեր է ստեղծում դէպի եկեղեցին։ Նրա ընտրածը... նրա ցաւերի բուժիչն է—սրտացաւ, հարազատ հայր ժողովրդի, անկեղծ, շիտակ տէր գործի։ Եւ անհեթեթութիւն է ասել, թէ ժողովուրդը դեռ տհաս է ու անգիտակից կերպով վերաբերվելով գործին՝ խաղալիք պէտք է դառնայ այս ու այն մարդկանց ձեռքին։ Դա միայն զարգացման ստոր մակերևոյթի վրա կանգնած յետադէմ վարդապետների սրտի ախն է, նրա ընկնող փառքերի վայը։

Առաջնորդներ ենք տեսել, որոնք եկեղեցու բեմից թոյն են թափել ժողովրդի գլխին, բողոքող, անբաւական և խորթ զաւակ դարձած ժողովրդի, որի առաջ նրանք իրանց ցոյց են տուել իբրև կայսերահաստատ, անդրդվելի գլխաւորներ, իսկ ժողովրդին անուանել զրոններ։ Նրանց գործը իրանց քմահաճոյքն է եղել և ժողովրդի արդար բողոքը իրանց կամայականութեան գործ։ Նրանք կառավարել են, ինչպէս կամեցել են։

Ժողովուրդը մարմնացած բողոք էր կտրում, կրակ դառնում, չէին լսում. դա օրէնք էր, բիւրոկրատիկ օրէնք...։ Սակայն ժողովրդի արդար պահանջի կայծերը մշտավառ էին նրա սրտում՝ երբ և իցէ բռնկելու, հրապարակ նետվելու յոյսով։

Լավեց վերջապէս այդ ձայնը։

Անցաւ փաշայական ժամանակութիւնը։ Անցան այն դարերը, որոնք լուռ ականատես էին վեհարանական դիւաններում այս ու այն առաջնորդացուի սակարկութեան նժարին, որոնք ստեղծագործում և ծնում էին առաջարկութիւն յօրինողներ և վեհապետների ձեռքին ստորագրութեան գրիչ դնողներ։

Անցան։ Համ Էջմիածինը զգաց, որ ռուսահայ ժողովուրդը հասունացել է իր գործերը կառավարելու և նրան այլ ևս խնամակալութիւն չէ պէտք, կամ ժողովրդի բողոքը և լսելի եղաւ նրան, որ նա ուզում է իր իրաւունքները ճանաչել։

Յետ տուեին։

Դարաւոր իրաւունքներ էին դրանք։ Եւ համոզված ենք, որ դա աւելի սիրել կը տայ Էջմիածինը, աւելի կապել նրա հետ ժողովրդի սիրտը։

Այժմ մեր առաջ դրած է ընտրութեան գործը: Այսօրվանից մենք նրա տէրն ենք: Վաղը կարող ենք հաւաքվել եկեղեցի և ընտրել մեր առաջնորդը, յաջորդը, կառավարիչը և այլն: Բայց մեզ ճնշում է մի ծանր հարց:—Ո՞վ պէտք է հրահանգէ, ղեկավարէ ընտրութիւնը:

Շուշում հոգաբարձական ընտրութիւն էր. նրան եկեղեցում նախագահում էր քահանան, որը իր թեկնածութիւնը դնելով ընտրվեց: Ժողովրդի ծխատէր էր, ծխականները երեսից չանցան: Այդպէս չէր Թիֆլիսում: Այնտեղ քահանան միայն ժողովը բացողն էր, իսկ կառավարողը նրա ընտրած աշխարհական նախագահն էր: Ա՛րդ, երկիւղ չը կայ, որ Կաթողիկոսը առաջնորդին գրելով, առաջնորդը յաջորդին, յաջորդը գործակալին և դրանք որոշ դիրք ու դեր ունենալով գործի մէջ, ընտրութեան ժամանակ առաջ տանեն ուղղակի և կողմնակի կերպով իրանց թեկնածութեան պայքարը:

Որպէս զի ժողովուրդն ազատ լինի ազատօրէն մտածելու և ընտրելու իր յարմար գտած մարդը, որպէս զի այժմեան գործի գլուխ կանգնած մի քանի անարժան պաշտօնեաներ ներգործութիւն չունենան ընտրութեան մէջ՝ գործը իրանց օգտին շահելու, աւելի նպատակայարմար կը լինէր, որ կամ ընտրութիւնների ժամանակ նրանք հեռանային գործելու ասպարէզից և կամ էջմիածինը յատուկ մարդիկ ուղարկէր ժողովրդին ծանօթացնելու ընտրութեան հրահանգների հետ և նրա ազատ կամքին թողնելու դնել իր թեկնածուները, և իր միջից ընտրված աշխարհական նախագահների ձեռքով կատարել ընտրութիւնը: Այդ դէպքում հոգևոր կառավարութեան ներկայացուցիչը միայն կարող է հրահանգների ճշտիւ կատարել տուողը լինել:

Այս եղանակով կարելի է յուսալ բուն ժողովրդական ընտրութեան, այլ կերպ՝ մի ներքին ույժ դարձեալ ամենակարող կը լինի խափանել ընտրութեան ազատ սկզբունքը և շատ անարժան մարդիկ կը մնան իրանց պաշտօնի մէջ, աւելի պատուաւոր դիրք ըստեղծելով իրանց համար՝ իբրև ընտրվածներ: Պէտք է շատ զգոյշ լինենք և քննադատօրէն վերաբերվենք դէպի մեր թեկնածուների օգտակար կամ վնասակար կողմերը...:

Տ.

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Երիտասարդ հայ քանդակագործ Միքայէլեանը իր արտադրութիւնները դրել է ի ցոյց հասարակութեան և 75 կտոր գործ վիճակախաղութեան է հանել, արդիւնքի մի որոշ մասը, 20%, յատկացնելով յօգուտ Նպաստամատոյց յանձնաժողովի: Տեղական մամուլը մեծ համակրութեամբ վերաբերվեց այդ ցուցահանդէսին, որ ցոյց է տալիս, թէ երիտասարդ քանդակագործը հասարակ տաղանդի տէր չէ, այլ կարող է իր ժամանակին աչքի ընկնող արուեստագէտ դառնալ:

Թողնելով մի այլ անգամ մանրամասն խօսելու Միքայէլեանի գործերի մասին, առայժմ անօգուտ չենք համարում մի քանի տեղեկութիւններ տալ ցուցահանդէսի վերաբերմամբ:

Միքայէլեանի քանդակագործական արտադրութիւնների ցուցահանդէսը և վիճակախաղը գտնվում է Բամոյեանց եկեղեցու շինութեան մէջ, «Սեւերնի համարներ» հիւրանոցի կողքին: Այստեղ ի ցոյց են դրված 103 գործեր, զանազան արժողութեան, սկսած 500 րուբլուց մինչև 5 րուբլի: Կան գործեր, որոնք գնահատված են 500, 200, 100, 75, 60, 50, 35, 25, 10 և 5 րուբլի: Այդ 103 կտորներից 75 հատը յատկացրված է վիճակախաղի և դրանց մէջ է 500 րուբլի արժեցող № 1 «Սկիւթը»: Բոլոր 75 կտորների արժէքն 4000 րուբլի է, իսկ վիճակախաղերի տոմսակների թիւը—1500 է: Ամեն մի տոմսակ արժէ 1 րուբլի: Ցուցահանդէսը տևելու է մինչև ամսիս վերջը, երբ կը կայանայ վիճակախաղը:

Հասարակութեան ուշադրութիւնն ենք հրաւիրում այդ ցուցահանդէսի վրա և յորդորում ենք նրան իր այցելութեամբ խրախուսել երիտասարդ քանդակագործին: Վիճակախաղի տոմսակներ կարելի է ստանալ և Թիֆլիսի Նպաստամատոյց յանձնաժողովի մօտ:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ՊԵՏԵՐՀՕՖՈՒՄ

Դեռ ոչ մի ժամանակ պալատական կուսակցութիւնը այնքան ուժեղ չէր եղել, որքան այժմ: Նա կառավարում է կաբինէտը, որը նրա ձեռքում հնազանդ գործիք է, եւ դրա համար էլ հարկաւոր է աւելի ուշադրութեամբ մերկացնել նրա բոլոր ենթադրութիւնները, մտադրութիւնները և գործունէութիւնները:

Պետական Դումայի ուղերձը առաջ բերեց Պետերհօֆում զայրոյթի, փոխադարձ յանդիմանութիւնների և հակաճառութիւնների մի ամբողջ փոթորիկ: Մինչև անգամ կազմվեց երկու կուսակցութիւն: Մէկը՝ ծայրահեղ աջակողմեան, որը ղեկավարում էր գեն. Դ. Տրէպովը, միւսը՝ աւելի չափաւոր, որի գլուխն էր իշխ. Դոլգորուկովը (ապագ հոֆմարշալ):

Գեներալ-ադյուտանտ Դ. Ֆ. Տրէպովը պնդում է այն մտքի վրա, որ հարկաւոր է գործադրել այնպիսի րէպրէսիվ միջոցներ Դումայի և առհասարակ ամբողջ Ռուսաստանի վերաբերմամբ, ինչպէս մի երկրի, որը գտնվում է պարզապէս յեղափոխական դրութեան մէջ: Ճիշտ նրա պահանջմամբ էր, որ Պետերհօֆ կանչվեց Պ. Ն. Դուրնովօն, «հէնց այն, որը» մինչև հիմա էլ կողմնակից է ամեն տեսակ ճնշման, րէպրէսիայի: Այդ միևնոյն միտքը զարգացրեց և Պ. Ն. Դուրնովօն Պետերհօֆում այն պայծառութեամբ, յստակութեամբ, որին նա է միայն ընդունակ, և կարծես աջողութեամբ էլ, որովհետև դրանից յետոյ Դ. Ֆ. Տրէպովը աւելի խիստ կերպով պահանջում է «անյապաղ գործադրել ճնշման միջոցներ»:

—Ներեցէք, ասում են այդ կուսակցութեան մարդիկը, տեսէք, ինչպիսի լըբութեան են հասել այդ «մուժիկները», որ իրանց թոյլ են տալիս Թագաւորի ուղերձում գործածել «Ձեր» դերանունը, չաւելացնելով դրանից յետոյ տիտղոսը... Այդ «Ձեր»ը մասնաւորապէս վրդովում է Դ. Տրէպովին:

Մինչդեռ ուղերձի այդ նախադասութիւնը կազմվել է կատարելապէս պատշաճ և էտիկէտի տեսակէտից թոյլատրելի արտայայտութիւններով:

«Ժողովրդական խղճի պահանջներ կան, որոնց չէ կարելի մերժել և որոնց իրագործումը չէ կարելի յապաղեցնել: Թագաւոր, Դուման սպասում է Ձեզանից քաղաքական կատարեալ ամնիստիա և այլն»: Այդ կուսակցութիւնը, ինչպէս երևում է, ոչ միայն չէ ուզում հաշտվել Ռուսաստանում մտցրած սահմանադրութեան, այլ և ժողովրդական ներկայացուցիչների այն լեզուի հետ, որ նրանք գործ են ածում Թագաւորի վերաբերմամբ բոլոր սահմանադիր պետութիւններում:

Կառավարութեան այդ մասը վճռականապէս յայտնում է, որ ոչ մի դէպքում թոյլ չի տայ ուղերձի կէտերի իրականացումը: Մինիստրների պատասխանատուութեան մասին, պատգամաւորների առաջ, խօսք անգամ լինել չէ կարող: Այդ անկարելի է: Պետական Խորհուրդը հանդիսանում է իբր բարձրագոյն անշան (!) հաստատութիւն պետութեան մէջ, և դրա համար էլ նրա պաշտօնավարութիւնը կարևոր է բնակչութեան բոլոր խմբերի շահերի տեսակէտից, բնակչութիւն, որը չէ սահմանափակվում «կադէտներով»: Պետական Խորհուրդը պէտք է որ մնայ, պէտք է որ գոյութիւն ունենայ:

Աւելի մեծ շփոթութիւն և զայրոյթ յարուցեց ուղերձի այն կէտը, որտեղ պահանջ էր դրված «գիւղացիներին տալ արքունական, ուդելնի, կաբինէտի և վանքապատկան հողեր, ինչպէս և մասնաւոր կալուածատիրական հողերի ստիպողաբար գրաւելը»:

—Մենք այդ երբէք թոյլ չենք տայ, յայտնում է կուսակցութիւնը: Այդպիսի խելագար պահանջ կարող էին անել միայն և միայն իսկական յեղափոխականները:

Ուդելնի հողերը տրված են վարչութեան «իբրև անխախտ պարգև» շատ թագաւորների ուկազներով և այդ պատճառով չենք կարող և չէ էլ կարելի խլել նրանցից: Դա պարզապէս աւազակութիւն է և բռնութիւն: Կ. Պ. Պոբեդոնոսցևը և նրա կողմնակիցները նոյնպէս աղաղակում են.

Եթէ վանքերը զրկվեն իրանց հողերից, ապա ինչով պէտք է ապրեն նրանք (!): Չէ՞ որ այդ վանքերից շատերի ապրուստի գլխաւոր և միակ միջոցը հողն է:

Իսկ բոլորը միասին գոռում են. այդ անկարելի է! մենք կը սնանկացնենք հարիւր հազարաւոր և մինչև անգամ միլիոնաւոր մարդկանց, մենք կը զրկենք նրանց առօրեայ հացի պատառից, մենք կը փչացնենք երկրի գիւղատնտեսական կուլտուրային: Եթէ մենք համաձայնվենք ուղերձի այս մասի հետ և կամ եթէ ցոյց տանք միայն մեր համակրանքը, այն ժամանակ և՛ Ռուսաստանի արտահանութիւնը կընկնի և՛ մեր դէմ կը հանենք ունևոր դասակարգը և այլն:

Մի խօսքով ոչ մասնաւոր կալուածատիրական հողերի բռնի գրաւման և մանաւանդ—ուդելնի, կաբինէտային և վանքապատկան հողերի յանձման, կուսակցութիւնը ոչ մի դէպքում չէ կարող համաձայնվել:

Կուսակցութեան այդ մասի տրամադրութեան արտայայտութիւնը ցոյց է տալիս հետևեալ միջնադէպը, որը տեղի է ունեցել մօտ ժամանակներս մի ժուրֆիկսում, այդ կուսակցութեան պատկանող մի անձնաւորութեան մօտ, որը աչքի ընկնող պաշտօն ունէր:

Հիւրերի թւում կար և պալատի մինիստրութեան կանցելեարիայի կառավարիչը գեն. Մ. Մոսոլով, որը ամուսնացել է գեներալ Դ. Ֆ. Տրէպովի քրոջ վրա: Այդ գեներալը մեծ ազդեցութիւն ունի «շրջանում» և ծառայում է կարծես իբր ծանրաչափ, բարոմետր, Պետերհօֆի օդի: Խօսում էին, ի հարկէ Դումայի և ուղերձի մասին: Հարցը վերին աստիճանի կրակոտ կերպով էր դատւում: Խօսակցութեան տաք միջոցին գեներալ Մոսոլովը պարզապէս յայտնեց.—Միակ միջոցը, որ մեզ մնում է ջախջախելու համար կռիւը այդ ապստամբների հետ—կայանում է պատգամաւորներին որպէս ճշմարիտ յեղափոխականների հալածելու մէջ...

Այս խօսքերը ընդունվեցին այդ «երևելի մարդկանց» կողմից հիացմունքով: Իսկ ինչ վերաբերում է ազատութեան օրէնքների մասին, ի հարկէ, պալատականները շատ յայտնի պատճառներով չեն կարող համաձայնվել որ նրանք ընդունվեն:

Այնուամենայնիւ կան մի քանի պալատականներ, որ չեն հաւանում Դ. Տրէպովի այդ աստիճան անողոք քաղաքականութիւնը: Սրանք կարծում են, որ յամենայն դէպս հարկաւոր է մի որևէ բան տալ: Հարկաւոր է տալ մի քիչ հող, բայց բռնի գրաւում... յանուն պետական անհրաժեշտութեան, ինչպէս այդ կատարվում է օրինակ, երկաթուղիների վերաբերմամբ և այլն: Եւ ուդելնի հողերից վատ չէր լինի հրաժարվել, բայց... միայն դրանց այն մասից, որոնք վարչութիւնը գնել է մասնաւոր մարդկանցից: Այդպիսի հողեր ուդելնի վարչութիւնը ունի մօտաւորապէս մի քանի տասնեակ հազար դեսեատիններ (!): Նաև, պէտք է հրատարակել և ամնիստիա, բայց խնամքով ջոկելով մոլորվածներին «ոճրագործներից»: Կարելի է շնորհել և ազատութիւններ, բայց... «ազատութիւնը» պէտք է հասկանալ այն մտքով, որով հասկանում են կոմս Ս. Եւ. Վիտտէն և Պ. Ն. Դուրնովօն: Ինչ ասել կուզէ, որ պէտք է զիջումներ անել մի քանի բաներում: Իսկ առայժմ մահվան պատիժները, ձերբակալութիւնները, խմբագիրների դատապարտութիւնները և վարչական անօրինական աքսորները և այդպիսի կարգադրութիւնները առաջվայ նման տեղում են դժբաղդ ռուս քաղաքացիների գլխին:

(XX Вѣкъ)

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ*)

IV

Մենք շեշտում ենք, որ քաղաքացիական դաստիարակութիւնը կեանքի անհրաժեշտ պահանջն է, որ դժբաղդաբար չեն տալիս մեր դպրոցները:

Այդ սիստեմի օգտակարութիւնը հազիւ թէ կասկածի ենթարկվի որ և է մէկի կողմից, և նրա մեծ աջողութեամբ տարածվելը, ինքն ըստ ինքեան, ակներև վկայութիւն է իր օգտակարութեան ու անհրաժեշտութեան համար: Վերջին տարիներս Ամերիկայում, մասամբ և Անգլիայում, այդ ուղղութեամբ մի շարք մանկավարժական փորձեր են կատարվել, որոնք և պսակվել են աջողութեամբ:

Այդ փորձերը վերաբերում են աշակերտական ինքնավարութիւններին և յայտնի են «Դպրոցական քաղաքներ» անունով, որոնք, ծնունդ առնելով Ամերիկայում, միանգամայն գոհացնում են ամերիկական դաստիարակչական իդէալներին:

Ամերիկացի Վիլսօն-Գիլ, որ «դպրոցական քաղաքների» հիմնողն ու նախաձեռնողն է, մատաղ սերունդի դաստիարակութեան այդ նոր սիստեմով ահագին աջողութիւն ունեցաւ:

Այդ սիստեմը մտցնում է դպրոցում ինքնավարական սկզբունք, և դրա շնորհիւ զարգացնում է երեխաների մէջ քննական վերաբերմունք դէպի հեղինակութիւնը ու դրդում է ընդունել այդ հեղինակութիւնը, եթէ միայն նա յենվում է մեծամասնութեան վրա:

Ինքնավարական հիմունքներով դպրոցում ընտրվում է աշակերտական կառավարութիւն, որի մշակած օրէնքները պէտք է համապատասխան լինեն դիրեկտորի ուսուցիչների առաջարկած պահանջներին:

Բայց այնուհետև էլ ուսուցիչները խորհրդակցական ձայն ունեն և մի տեսակ ամենաբարձր հաստատութեան դերն են խաղում, որը սակայն գործում է այն ժամանակ միայն երբ սանները հրաւիրում են:

Դրա հիման վրա մի դպրոցի սաները կազմում են մի փոքրիկ քաղաք, ամերիկական սովորական քաղաքների մէկի նման: Դպրոցական այդ քաղաքի մէջ մանուկները ուղղակի ձայնատուութեամբ ընտրում են իրանց համար քաղաքագլուխ, քաղաքային խորհուրդ, քաղաքային դատաւորներ և օրէնսդրական մարմին, որոնք կազմվում են բոլոր դասարանների ներկայացուցիչներից:

Ամբողջ այդ դպրոցական քաղաքը կառավարվում է նոյն հիմունքներով, ինչպէս և սովորական քաղաքները:

Այդպիսի դպրոցներ կան Ֆիլադելֆիայում 33 հատ: Այդպէս են կազմակերպվել ժողովրդական դպրոցների համարեա մեծ մասը Նիւ-Եորքում, Բոստոնում և ուրիշ շատ քաղաքներում:

Բացի դրանից Վիլսօն-Գիլը երկու տարի ապրելով Կուբա կղզում այնտեղի դպրոցներից շատերի մէջ մտցրել է նոյն ինքնավարական սիստեմը:

«Դպրոցական քաղաք» է դարձրած և Բոստոնի իգական դպրոցը, և ահա թէ ինչպէս.

Դպրոցի 700 աշակերտուհիները հաւաքվելով միասին բացատրեցին իրանց դպրոցական քաղաքի ինքնավարութեան սկզբունքը և ուխտեցին չանել, ու թոյլ չը տալ իրանց մէջ որ և է անարդարութիւն, անկարգութիւն ու բռնութիւն:

Նրանք մեծ լրջութեամբ ու փութաջօրէն ընտրեցին իրանց պաշտօնեաներին:

Քաղաքագլուխ ընտրվեց 12 տարեկան մի աղջիկ: Ընտրութիւնից յետոյ երբ նրան հարցրին թէ որն է, իր կարծիքով, դպրոցական քաղաքի քաղաքագլխի կոչումը, նա ասաց.

—Այդ նշանակում է ես պէտք է հսկեմ, որ ամեն մի աշակերտուհի լինի պարտաճանաչ, մաքրասէր և քաղաքավարի: Ամեն ինչ կատարվի կարգապահութեամբ և առանց կռւի, աշակերտուհիները իրանց հագուստը մաքուր պահեն, մաքրեն իրանց դասարանները և դպրոցական այգին:

Երբ մի քանիսը թօթովեցին, որ դա չափազանց դժուար կը լինի կատարել, փոքրիկ քաղաքագլուխը վճռաբար պատասխանեց.

—Ոչ, լաւ քաղաքացիների համար շատ հեշտ է կատարել այդ:

Նորընտիր դատաւոր 10 տարեկան Մէրի Ֆիննը ասաց հետևեալը.

—Ես կը հսկեմ, որ բոլոր քաղաքացուհիները իրանց լաւ պահեն, իսկ ով իրան լաւ չի պահի, ես նրան կը պատժեմ: Թող ամեն մէկը լաւ լսէ ու չը մոռանայ իմ ասածը:

Ինչպէս արդէն երևում է այս յիշածներից, ուսումնարանի ամբողջ դիսցիպլինան գտնվում է աշակերտուհիների ձեռքում:

Չը կան ոչ կուսակցական դաւեր, ոչ կաշառակերութիւն, ոչ կողմնապաշտութիւն, ոչ էլ պրօտեկցիա: Այնպէս որ տասներկու տարեկան քաղաքագլուխը և տասը տարեկան դատաւորը կառավարում ու դատում են աւելի պարզ, մաքուր—իդէալական «օրէնքներով», և որոնք հէնց փոքր հասակից թափանցում են ամերիկացի երեխայի արեան ու մարմնի մէջ: Նրա մանկական սրտում դրա շնորհիւ զարթնում ու հաստատվում է բարին ու արդարը, գիտակցութիւնը ու պարտաճանաչութիւնը, ճանաչում է օրէնքը և յարգում ընդհանուրի կամքը:

Եւ պէտք է խոստովանել, դպրոցական այդ ինքնավարութիւնը աւելի իդէալական կերպով է իրագործվում քան ուրիշ շատ ու շատ քաղաքներում:

Այս սիստեմի տուած հետևանքները միանգամայն հիանալի են:

Առաջին դպրոցը, որի մէջ մտցրվեց «դպրոցական քաղաքի» այդ սիստեմը, կարճ ժամանակում բարեփոխվեց: Նա գտնվում էր Նիւ-Եորքի արուարձաններից մէկում և համարեա ամենաանկարգ դպրոցներից մէկն էր, ուր սովորում էին 1000-ից աւելի աշակերտներ:

Այդ դպրոցում անկարգութիւնները այն աստիճանին սուր կերպարանք ստացան, որ հարկ եղաւ ոստիկանական պահակներ նշանակել ուսումնարանի բակում, անկարգութիւնները զսպելու համար:

Ընկաւ հին ռեժիմը և մի շաբաթվայ մէջ կերպարանափոխվեց դպրոցը: Աշակերտները իրանք մտցրին խիստ կարգապահութիւն և պահանջեցին ուսուցիչներից կարգապահութեան հսկողութիւն: Փոքրիկ պաշտօնեաներին տրված իրաւունքը նրանց մէջ պատասխանատուութեան գիտակցութիւն զարթեցրեց և կանգնեցրեց դպրոցը իր կոչման բարձրութեան վրա:

Ֆիլադելֆիայի դպրոցներից մէկում դպրոցական քաղաքի խորհրդի անդամ ընտրվեց մի դասարանում ամենաչար, ամենածոյլ, ամենաանհամեստ ու անմաքրասէր աշակերտներից մէկը: Մանկավարժը, երբ իմացաւ այդ «փոքրիկ անպիտանի» ընտրութեան մասին, նոր սիստեմը անօգուտ անուանեց:

Սակայն դեռ վեց շաբաթ չէր անցել ընտրութիւններից յետոյ, որ նա ստիպված եղաւ դիմել այդ նոյն «անպիտանի» հետևեալ խօսքերով.

—Չեմ կարող չը զարմանալ, Տոմմի, թէ որ աստիճանի դու աշխատասէր ես դարձել: Այլ ևս չես խուսափում դասերից, ու կանոնաւոր կերպով պատրաստում ես ու պատասխանում: Մաքրասէր ես դարձել իբրև մի ջենտլմեն և, վերջի վերջոյ, յետին շարքերից բարձրացել ու նստում ես այժմ առաջին շարքերում:

—Ցանկալի էր իմանալ, ուրիշ ինչ կարող էիք դուք սպասել մեր խորհրդի անդամից,—կէս հեգնաբար նայելով իր մանկավարժին,—պատասխանեց փոքրիկ քաղաքացին:

Մի ուրիշ ուսումնարանում մի կեղտոտ, անհնազանդ և ծոյլ աղջիկ նոյնպէս ստանձնելով քաղաքագլխի պաշտօնը՝ բոլորովին փոխվեց դէպի լաւը:

Վերին աստիճանի անմաքրասէր մի մանուկ սանիտարական պաշտօնեայ նշանակվեց, որի պարտականութիւնն էր հսկել աշակերտների քաղաքացիների ձեռքերի ու երեսի մաքրութեան վրա: Առաջին գործը, որ նա արեց ընտրութիւնից անմիջապէս յետոյ, այդ այն էր, որ մտնելով լուացարանն և ամենամաքուր կերպով լուացաւ ձեռքերն ու երեսը:

Վերոյիշեալ մի քանի օրինակներից արդէն հաստատվում է թէ որքան մեծ ազդեցութիւն ունի այդ սիստեմը դաստիարակութեան վրա, թէ ինչ ահագին գործօն է հանդիսանում նա ապագայ քաղաքացիների մէջ գիտակցութիւնը և պարտաճանաչութիւնը զարթեցնելու ու զարգացնելու գործում:

Մի կողմ թողնելով այդ «դպրոցական քաղաքների» անունով թիւրութիւնները, որոնք միանգամայն անհնարին են ստացված օգուտի առաջ, մենք կարծում ենք, որ նրա մուծումը մեր դպրոցներում ոչ միայն ցանկալի է ու հնարաւոր, այլ և անհրաժեշտ կարևորութիւն ունենալով մեզ համար, արժանի է լուրջ ուշադրութեան:

Լ. Դանիէլեանց

*) Ներկայ յօդուածի առաջին մասում («Մշակ» №105) սպրդել է մի սխալ. շարված է «խափանակ», պէտք է լինի «զապանակ»:

ՄԻՇՏ ԴԷՊԻ ՁԱԽ

Պ. Ժօզէֆ Կայյօ, նախկին մինիստր, պատգամաւորական ընտրութիւնների առիթով «Alliance républicaine démocratique»-ի ծրագիրը պարզելու համար արտասանեց մի վերին աստիճանի հետաքրքիր բանախօսութիւն, որը ցոյց է տալիս թէ Ֆրանսիան ինչպէս հետզհետէ արագ քայլերով դիմում է դէպի ձախ: Ահա այդ բանախօսութիւնից մի քանի հատուածներ:

Պ. Կայյօ նախ շօշափեց այն երկու մեծ ռեֆորմների մասին, որոնք կատարվել էին պարլամենտական վերջացող նստաշրջանում և որոնք «կազմում են հանրապետականների համար լաւագոյն տիտղոս երկրի երախտագիտութեան», այն է՝ զինւորական ծառայութիւնը երկու տարվայ իջեցնելու օրէնքն ու ծեր բանուորներին կենսաթոշակ յատկացնելու օրէնքը:

Այնուհետև խօսելով Եկեղեցին Պետութիւնից բաժանելու խոշոր ռեֆորմի և այն դիրքի մասին, որ կատարել է «Հանրապետական-Ռադիկալների Դաշնակցութիւնը» այդ ռեֆորմը գլուխ բերելու համար, հռետորը աւելացնում է.

«Ես վարանում եմ հաւատալու, որ կղերականութեան դէմ կռիւը փակված է: Ընդհակառակը ես սպասում եմ կղերականների կողմից նոր ձեռնարկութիւնների, վերականգնելու համար իրանց ջնջված արտօնութիւնները: Այդ ձեռնարկները պիտի կրկնվեն մինչև այն ժամանակ, երբ Եկեղեցին հրաժարվելով [illegible] իմաստուն խորհուրդները չի ենթարկի իրան ըմբռնողութեան, մինչև այն ժամանակ, երբ նա կը յենվի բացարձակ իշխանութեան սկզբունքի վրա, որը հակասում է ազատութեան գաղափարին, որը փարում է դէմօկրատիաներին: Բացի այդ, մենք չենք կարող պաշտպանել, որ բաժանելով Եկեղեցին Պետութիւնից, մենք ջնջեցինք կղերական ույժը: Ույժը չէն ջնջված, այլ կերպարանափոխված են: Մենք կերպարանափոխեցինք կղերական ույժը՝ ջնջելով մասամբ կրօնական միաբանութիւնները, վերացնելով կրօնքների հանրային պաշտօնավարութիւնը»:

Պ. Կայյօ շօշափելով տնտեսական և սօցիալական խնդիրները, խօսեց հրատապ հարցի՝ պաշտօնեաների սինդիկատ կազմելու իրաւունքի մասին, որի համար կռւում են ներկայումս պօստ-հեռագրական գործադիրները Ֆրանսիայում և միևնոյն ժամանակ, Ռուսաստանում:

«Իրաւական տեսակէտից, հասարակական ծառայութեան մէջ գտնվող անձինք չեն կարող գործադուլ անել, լինեն նրանք սինդիկատի թէ միութեան ձևով համախմբված: Իսկ փաստապէս խօսելով՝ եթէ նրանցից ոմանք չուզէին ճանաչել օրէնքը, կարող կը լինէին կազմակերպել դիմադրութիւն միւս-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Խ Օ Ս Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն

Հայերը Բուքովինայում

Շատ քիչ է ընդհանրապէս պատմական այն ուսումնասիրութիւնների թիւը, որոնց նիւթը կազմում են հայկական գաղթականութիւնները: Այն ինչ դրանց ուսումնասիրութիւնը մեծ լոյս է սփռում հայոց պատմութեան զանազան շրջանների վրա և լուսաբանում է հայկական այն հատուածների պատմական կեանքը, որոնք զանազան ժամանակներում կտրվելով մայր հայրենիքից, փոքրիկ համայնքներով ժամանակաւոր կամ մշտական ապաստան են գտել օտար երկիրներում: Չը նայելով որ այդ գաղթականութիւնները հայերի համար ընդհանրապէս մի մեծ չարիք են եղել և ժամանակի ընթացքում կորցնելով իրանց ազգային ինքնուրոյնութիւնը կուլ են գնացել գաղթավայրերի տիրապետող և մեծամասնութիւն կազմող ազգաբնակութեան, բայց և այնպէս դրանցից շատերը կուլտուրական խոշոր դեր են կատարել իրանց մայր հայրենիքի տնտեսական և քաղաքական վերածնութեան համար: Օր. հայկական գաղութները Պարսկաստանում, Հնդկաստանում, Լեհաստանում, Հօլլանդիայում և նրա կալուածներում, Տրանսիլվանիայում և այլն:

Ահա, գիտնական տեսակէտից, մի այդպիսի բարեխիղճ ուսումնասիրութիւն է ներկայացնում և Չերնովից քաղաքի կայսերական համալսարանի գրադարանապետ դոկտ. Իոհան Պօլեկի «Հայերը Բուքովինայում» *) վերնագրով պատմական աշխատութիւնը, որ մօտ 2 ամիս սրանից առաջ լոյս տեսաւ գերմաներէն լեզուով և պատմական մամուլի կողմից մեծ գովասանքի արժանացաւ: Ներկայ մատենախօսութեան նպատակն է հայ ընթերցողներին ծանօթացնել այդ ուսումնասիրութեան էութեան հետ:

Հայոց պատմութիւնը վկայում է, որ Քրիստոսի Ծննդից ի վեր Հայաստանում տիրող քաղաքական և կրօնական խռովութիւնների շնորհիւ հայերը յաճախ ահագին խմբերով թողել են իրանց մայր հայրենիքը և գաղթել ինչպէս հարևան, այնպէս էլ հեռաւոր երկիրներ: Ամենից մեծ գաղթականութիւններից մէկը եղել է 1319 թ., երբ սարսափելի երկրաշարժը կործանեց Բագրատունեաց թագաւորութեան Անի փառաւոր մայրաքաղաքը:

Աւստրո-Ունգարիայի միապետութեան մէջ Ունգարիան էր այն միակ երկիրը, որտեղ 1000 թ. հայերը մի փոքրիկ գաղութ հիմնեցին: Սակայն ԺԴ. դարու երկրորդ կիսում վերոյիշեալ «հայ հիւրերը» ստիպված եղան թողնել Ունգարիան, որովհետև Վլադիսլաւ Դ. Թագաւորը հայերի բնակած երկիրը (terra Armenorum) 1281 թ. ընծայեց Գրանի ս. Աննա վանքի Աւգուստինեան միաբանութեան:

Հէնց այդ մի և նոյն ժամանակները հայկական մի ուրիշ գաղութ էր ծաղկում Գալիցիայի Լեմբերգ քաղաքում: Այդ գաղութը Կազիմիր Մեծի Թագաւորի օրով ունէր մի հայ եպիսկոպոս և վայելում էր քաղաքական ու տնտեսական այնպիսի արտօնութիւն, որ հայերը այնտեղ մեծ հարստութեան և հռչակի տէր դարձան:

Սակայն Գալիցիայի հայ գաղթականների մի զգալի մասը իր երկրորդ հայրենիքը թողեց և այնտեղից հեռացաւ դէպի ուրիշ տեղեր այն ժամանակ, երբ Լեմբերգի հայերի առաջնորդ Ն. Թորոսովիչը 1626 թ. վերջնականապէս միացաւ Հռոմի հետ: Այդ պատճառով Լեմբերգի հայ լուսաւորչական հայերը հեռացան և բնակութիւն հաստատեցին Գալիցիայի մի քանի ուրիշ քաղաքներում (Հորոդենկա, Ստանիսլաւ և այլն), մասամբ Մոլդավիայի իշխանութեան մէջ, նամանաւանդ նրա Սուչավա քաղաքում, ուրիշ խօսքերով ներկայ Բուքովինայում:

Ըստ Նէյգեբաուէրի հայերը պէտք է Մոլդավիա գաղթած լինեն դեռ ևս ԺԱ. դարում, առաջին անգամ 1046 թ., իսկ յետոյ 1064 թ.: Բայց մենք նրանց մասին հաստատ տեղեկութիւններ ունենք ԺԴ. դարուց: Օրինակ Եասսիի հայոց եկեղեցին ունի հետևեալ արձանագրութիւնը. «Ողորմութեամբ և օգնութեամբ Աստուծոյ Եասսիի ս. Աստուածածնի եկեղեցիս շինեցին հայոց 844 թ. և փրկչական 1395 թ... և այլն»: Սուչավայի հայերը դեռ 1781 թ. ունէին մի գիրք, որի մէջ նշանակված էր, որ իրանք գաղթել են 1321 թ. Անի քաղաքից Մոլդավիա:

ԺԵ. դարու սկզբում Մոլդավիան սկսեց աւելի գրաւել հայերին, որովհետև այն ժամանակ այդ երկրում շինեցին առևտրական մի ճանապարհ, որտեղով արևելեան և հարաւային երկիրների ապրանքները առանց մեծ կարիքների կարելի էր տանել Լեհաստան և արևելեան Գերմանիա: Դրա վրա պէտք է աւելացնենք և այն, որ Մոլդավիայի իշխաններից Ալէքսանդր Բարին 1400—1402 և Ստեփան Մեծը (1457—1504) իրանց երկրում շատ զարգացրին վաճառականութիւնը և իբրև առևտրականների հայերին մեծ ուրախութեամբ ընդունեցին իրանց երկրում:

Առաջին իշխանի օրով, 1418 թ. մօտ 3000 հայ ընտանիք գաղթեցին և բնակութիւն հաստատեցին Մոլդավիայի 7 քաղաքներում, նամանաւանդ աթոռանիստ Սուչավայում: Հայ գաղթականների մի ուրիշ խումբ՝ հազարաւոր մարդկանցից բաղկացած գաղթեց Մոլդավիա 1475 թ. Ստեփան Մեծի օրով, որոնց մեծ մասը նորից Սուչավայում բնակվեց: ԺԵ. դարու վերջերին Սուչավան ունէր մօտ 700 տուն հայեր: Ստեփան Մեծի մեռնելուց մի քանի տարի յետոյ Սուչավան նոյն իսկ ունէր իր առանձին հայ եպիսկոպոսը: Վերջինիս աթոռանիստ էր հաւանօրէն Պետրոս Դ. Ռառեշի (1527—1546) օրով Յակոբջան անունով հարուստ հայի հիմնած Ցամկա վանքը: Բացի Սուչավայից Բուքովինայի Սերեթ քաղաքն էլ բաւականաչափ հայ գաղթականներ ունէր: Այդ բանը կարելի է հաստատել այնտեղ մինչև այսօր գտնվող հայկական գերեզմանաքարերով:

Մոլդավիայի իշխան Ստեփան Զ. 1551 թ. կամեցաւ իր հպատակ բոլոր հայերին յունական-արևելեան եկեղեցու ծոցը մտցնել, բայց երբ վերջիններս մեծ դիմադրութիւն ցոյց տուին, իշխանը հրամայեց Սուչավա, Սերեթ և ուրիշ քաղաքների եկեղեցիների գոյքը յափշտակել, եկեղեցական շինութիւնները կործանել և նրանց բոլոր հոգևորականներին բանտարկել: Սակայն այդ բարբարոս ժամանակը շուտով փոխվեց և Մոլդավիայի իշխանական աթոռի վրա բարձրացաւ Յովհաննէսը՝ մի հայուհու որդի (1572—1574):

Վերևում արդէն յիշեցինք, որ 1626 թ. Լեմբերգում ծագած կրօնական երկպառակտութիւնների շնորհիւ այնտեղից բաւականաչափ հայեր գաղթեցին Մոլդավիա:

ԺԷ. դարու վերջին Մոլդավիայում տիրող քաղաքական խառնակութիւնների շնորհիւ բաւականաչափ հայեր իրանց Մինաս եպիսկոպոսի առաջնորդութեամբ գաղթեցին Ջիբէնբիւրգէն, որտեղ նրանք սիրով ընդունելով Միքայէլ Ա. Ապաֆիից (1661—1686) հիմնեցին Հայաքաղաք և Եղիսաբեթպոլիս քաղաքները:

Երբ 1774 թ. Աւստրիան նուաճեց Բուքովինան, վերջին երկրումս ոչ աւելի քան 58 հայ ընտանիքներ կային: Աւստրիայի շնորհիւ Բուքովինայում խաղաղութիւն և ապահովութիւն հաստատվեցին և հարևան երկրներից ոչ միայն օտարներ, այլ և բաւականաչափ հայեր նորից գաղթեցին Բուքովինա: Այդ ժամանակ հայերը արտօնութիւն ստացան վաճառականութեամբ և անասնաբուծութեամբ պարապելու: Աւստրիայի կողմից նշանակված Բուքովինայի առաջին երկու կառավարիչները՝ գեներալ ֆօն Շպլէնին և ֆօն Էնցենբերգը հայերի հետ շատ սիրով էին վարվում: Վերջին կառավարիչը Աւստրիայի կայսրին 1779 թւի հոկտեմբերի 30-ին ուղղած տեղեկութեան մէջ հայերի մասին վկայում է, որ «զգաստ, չափաւոր, համեստ, բարի, ջանասէր մարդիկ են, հաւատարիմ են իրանց կրօնին և բացի դրանից տէրութեան համար ընդհանրապէս օգտակար անդամներ»: Աւստրիայից շնորհված այդ արտօնութիւնների շնորհիւ 1779 թ. այն է հինգ տարվայ ընթացքում Բուքովինայի հայ ընտանիքների թիւը արդէն կրկնապատկվել էր: Սուչավայում նրանց տները միայն փայտից էին շինված:

Արքունական պատերազմական խորհուրդը (Hofkriegsrat), որին Աւստրիան սկզբում յանձնել էր Բուքովինայի կառավարութիւնը, մեծ ուշադրութիւն էր դարձնում, որ Բուքովինայում ժամանակի ընթացքում առաջ բերի հայկական առևտրական մի խոշոր գաղութ: Միևնոյն նպատակով մի ուրիշ գաղութ հիմնելու ծրագիրը ունէր 1776 թ. Աւստրիան նաև Գալիցիայի Սնիատին քաղաքում, որի համար կառավարութիւնը երկար ժամանակ բանակցութեան մէջ էր Լեմբերգի հարուստ և յայտնի հայ Նիկոլայ Նիկորովիչի հետ: Վերջինս Աւստրիական կառավարութեան նոյն իսկ խորհուրդ տուեց Թիւրքիայի հետ առևտրական դաշինք կնքելու պատրուակով Պոլիս ուղարկել մի ճարպիկ ագենտ, որպէսզի այդ մարդը Կ. Պոլսում գտնվող հայերին կարողանայ գաղտնի կերպով գրաւել Գալիցիա գաղթելու: Նիկոլայ Նիկոլայեվիչը այդ ծրագիրը իրագործելու համար Աւստրիային նոյն իսկ հետևեալ դիւրութիւնները առաջարկեց:

Կ. Պոլսի, հայերի մի մասը Գալիցիա գրաւելու համար Աւստրիան արևելեան երկրների հետ աւստրիական սերտ կապեր հաստատելու համար պէտք է հայկական գաղութ հիմնի աւելի շուտ սահմանային մի տեղում, որտեղ կառավարութեան հաշւով պէտք է խանութներ և յարմար բնակարաններ շինվեն և մատչելի գներով ծախվեն այնտեղ գաղթող հայերին: Գաղթականները երեք տարի շարունակ պէտք է հարկերի կատարեալ ազատութիւն վայելեն և իրաւունք ունենան նաև այդ ժամանակամիջոցում գաղթել Աւստրիայի զանազան կողմերը: Նրանց պէտք է դիւրութիւններ տալ անասնաբուծութեամբ և անասնավաճառութեամբ պարապելու և բացի դրանից գործարաններ և հայկական մի տպարան հիմնելու: Բոլոր վէճերը, բացի առևտրական յարաբերութիւնից ծագածները պէտք է քննվեն հայկական օրէնքներով, այսինքն՝ հայ դատաւորների միջոցով: Հայկական գաղութի հետ կապ ունեցող ճանապարհները պէտք է նորոգել և մի քանի հիւրանոցներ հիմնել ճանապարհորդների յարմարութեան համար, որոնք երբէք չը պէտք է կապալով տալ հրէաներին: Հայերը ազատ կերպով պէտք է պաշտեն իրանց կրօնը և պէտք է ունենան իրանց եկեղեցին: Տարին երկու անգամ հայերը պէտք է կազմեն տօնավաճառներ, որոնց յաճախորդներին պէտք է մաքսի և անցագրի ազատութիւն շնորհել և վերջապէս հայկական գաղութի հրէաներին պէտք է հեռացնել, եթէ կարելի է, ստիպել իրանց տները ծախելու և առևտուր անելու իրաւունքից զրկել:

Բայց պայմանները թոյլ չը տուին Աւստրիային վերոյիշեալ ծրագիրը իրագործելու, որովհետև նրա ուշադրութիւնը աւելի լուրջ խնդիրներով էր զբաղված: 1779 թ. կառավարութիւնը կրկին յարաբերութեան մէջ մտնելով Ն. Նիկորովիչի հետ աշխատեց իր ծրագիրը Բուքովինայի վերաբերմամբ իրագործել: Ն. Նիկորովիչը համակարծիք էր այդ հարցում և խոստացել էր անձամբ գնալ Բուքովինա և հայկական առևտրական գաղութի տեղը որոշել:

Սակայն Նիկորովիչը չը գնաց Բուքովինա, այլ այնտեղ ուղարկեց իր որդի Յովհաննէսին և աներձագ Բեռնհարդ Բոգդանովիչին, որոնց ճանապարհորդութեան հետևանքի մասին մեզ մանրամասն տեղեկութիւն է տալիս Նիկորովիչի զեկուցումը աւստրիական կառավարութեան ուղղած: Այդ զեկուցման համեմատ Չերնովից քաղաքը թէկուզ կենտրոնական և բազմամարդ քաղաք է և այնտեղ Սնիատինից գաղթած մի քանի հայեր էլ խանութներ ունեն, բայց նա իր դիրքի շնորհիւ անյարմար է առևտրական քաղաք դառնալու: Սերեթ քաղաքում առաջներում էլ եղել է հայկական մի մեծ գաղութ և եկեղեցի և իբրև առևտրական քաղաքի տեղ, մասամբ միայն յարմար է: Առևտրի համար աւելի նպաստաւոր դիրք ունի Բոյանը, որովհետև դա կազմում է Լեհաստանից, Թիւրքիայից, Մոլդավիայից, Վալախիայից և Ղրիմից եկող առևտրական ճանապարհների հանգոյցը: Բայց վերոյիշեալ զեկուցման համեմատ Սուչավան կարելի է միայն առևտրական նշանաւոր քաղաք դարձնել, որտեղ հայերը առևտրական տեսակէտից կարող են մեծամեծ ծառայութիւններ մատուցանել և իրանք էլ փոխադարձաբար օգուտներ ստանալ: Այդ կէտերն էին կազմում Նիկորովիչի զեկուցման բովանդակութիւնը:

Բացի դրանից Նիկորովիչը բաւական համակրողներ գտաւ իր այն կարծիքի համար, որ Թիւրքիայից կարելի էր բաւականաչափ հայեր գաղթեցնել Բուքովինա: Մի քանի պաշտօնական գրութիւններից պարզ երևում է, որ աւստրիական կառավարութիւնը նկատի ունենալով ոչ մի տհաճութիւն պատճառել Թիւրքիային, չէր ուզում Ն. Նիկորովիչի առաջարկած ծրագրին պաշտօնական բնոյթ տալ, այլ ուզում էր այդ ծրագիրը բոլորովին մասնաւոր կերպով իրագործել: Ու յիրաւի, եթէ Աւստրիան աշխատէր պաշտօնական կերպով Թիւրքիայից գաղթական հայերի մի հոսանք առաջացնել դէպի Բուքովինա, այն ժամանակ դրա դէմ կարող էր Թիւրքիան բողոքել:

Եւ յիրաւի այդպէս էլ եղաւ: Կ. Պոլսում շուտով տարածվեց այն լուրը, որ Աւստրիան մեծ դիւրութիւններ և առևտրական արտօնութիւններ է տալիս այն հայերին, որոնք կը թողնեն Թիւրքիան և կը գաղթեն Բուքովինա: Նոյն իսկ Թիւրքիայի արտաքին գործերի մինիստր Ռէիս էֆֆէնդին Կ. Պոլսի աւստրիական թարգմանին պարզ հասկացրեց մի մասնաւոր խօսակցութեան ժամանակ, որ հայերին գաղթեցնելը Թիւրքիային կարող է վնասել և հետևապէս այդ բանի համար ա-

*) Dr. Iohann Polek: Die Armenier in der Bukowina. Czernowitz 1906.

թեան, թէ սինդիկատի միջոցով—այդ կատարելապէս մի և նոյն է։

Գլխաւոր հարցը ինչումն է։ Պարզապէս հետևեալում։ Սինդիկատները, որոնց նպատակն է պաշտպանել պրօֆեսիօնալ շահերը, ստեղծված 1884 թ. օրէնքով, մի այնպիսի ժամանակ, երբ դեռ ևս չէին ուզում ընդունել միութեան (association) կատարեալ ազատութիւնը, օժտված են մի քանի ոչ այնքան խոշոր նշանակութիւն ունեցող արտօնութիւններով, որոնցից զուրկ են 1901 թ. օրէնքով թոյլատրված միութիւնները։ Իրերի դրութիւնն այսպէս լինելով՝ հարցը չէ՞ր լուծվի, եթէ ջնջվէին միութիւնների և սինդիկատների միջև գտնվող տարբերութիւնները, եթէ ֆրանսիական բոլոր քաղաքացիներին շնորհվէին մի և նոյն իրաւունքները, եթէ փոխանակ կիսակատար և անհաւասար ազատութիւնների, շնորհվէր ընդհանուր ազատութիւն։

Բայց ինչու համար, պիտի ասէք, պաշտօնեաների որոշ մասը սինդիկատ անունից շատ են սիրում։ Ահա այստեղ է բարդանում հարցը։ Ընդունում եմ որ մի քանի պաշտօնեաներ երազում են սինդիկատի դրօշակի տակ ինչ որ երևակայական ա-

[illegible]

Սրովհետև 1873 թ. տնտեսական կրիզիսի շնորհիւ Բուքօվինայի առևտուրը շատ ընկաւ, հայերը սկսեցին այնտեղից գաղթել ուրիշ երկիրներ և հետզհետէ նուազեց նրանց թիւը։

Թւականին	Լուսաւորչ.	Կաթօլիկ	Միասին
1869	828	882	1710
1880	686	756	1442
1890	546	747	1293
1900	381	439	820

Ահա և գիտնական Պօլեկի պատմական ուսումնասիրութեան էութիւնը, որ մեզ համար լուսաբանում է հայկական գաղթականական հաստատներից մէկի՝ Բուքօվինայի հայ գաղութի ծագումը, նրա զարգացումը և ներկայ դրութիւնը։ Հայ բանասէրի և պատմաբանի ձեռքի տակ դա պատմական մի թանգագին աղբիւր է, հայոց պատմութեան լուսաբանութեան համար։ Իր աշխատութեան վերջում Պօլեկը կցել է նաև մի քանի պաշտօնական գրութիւնների պատճէնը, լատիներէն և գերմաներէն լեզուներով։

Լ. Բաբայեան

Թ Է Հ Ր Ա Ն

տին Զետվերիկովի հետ միասին: Տեսուչը խնդրում է փնտրել այդ երկու կորածներին և հետևանքի մասին յայտնել իրան Դերբէնդում:

—

Ինչպէս հաղորդում է «Т.П.Г.» լրագիրը, արդարադատութեան մինիստրութիւնը մշակել է մի նախագիծ ընտրովի դատաւորների վերաբերութեամբ: Այդ նախագծով ընտրվի դատաւորների համար պարտաւորական չը պէտք է լինի բարձր ուսման ցենզ ունենալը:

—

Նոր նշանակված ներքին գործերի մինիստր Ստոլիպինը մի քանի միատեսակ զեկուցումների մասին, տեղական քաղաքային ինքնավարութիւնների ու տեղական բարձր ադմինիստրացիայի մէջ ծագած կոնֆլիկտի առիթով, այն կարծիքն է յայտնել, որ չը պէտք է տեղական քաղաքային ինքնավարութիւններին անտեղի ճնշումներ ու արգելքներ պատճառել, մանաւանդ որ մօտիկ ապագայում քաղաքային ինքնավարութիւնների իրաւունքների շրջանը պէտք է ընդարձակվի: Մինիստրը միևնոյն ժամանակ շեշտեց, որ նահանգապետները ընդհանուր առմամբ քաղաքային ինքնավարութիւնների վերաբերմամբ իրանց կոռեկտ են պահում ու օրէնքի սահմաններից դուրս չեն գալիս, բայց ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետներին հարկաւոր է նկատել, որ տեղական դումաների հետ կոնֆլիկտ ունենալը ցանկալի չէ կառավարութեան համար: Այնուամենայնիւ ներքին գործերի մինիստրը այդ առիթով առանձին զեկուցում կամ շրջաբերական մշակելու համար ոչ մի կարգադրութիւն չարեց: «П. Л.»

—

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը տեղեկութիւն է ստացել, որ վերջին օրերս բանտերում ու ուրիշ տեղերում կալանաւորվածներից ազատվել են ընդամենը 600 հոգի, գլխաւորապէս այնպիսիները, որոնց դէմ ոչ մի մեղադրանք չէ յարուցված դատաստանական կարգով:

—

Ժողովրդական ազատութեան կուսակցութեան օրէնսդրական մասնաժողովը վերջնականապէս ընդունեց Դումային առաջադրելու համար ընդհանուր ընտրողական իրաւունքի նախագիծը:

—

Վերջին ժամանակներս ոստիկանութիւնը ամեն տեսակ պատճառաբանութիւններով չէ ուզում թոյլատրել պրօֆեսիօնալ միութիւնների ժողովները և մինչև իսկ թոյլատրված ժողովները ցրում է: «Совр.»

—

Մայիսի 16-ին, մօտաւորապէս երեկոյեան ժամի 9-ին, երկաթուղու կայարանում պօստը դատարկելու և տեղաւորելու ժամանակ անհագին բազմութիւն հաւաքվեց շուրջը: Պահապան զինուորները խնդրեցին խռնվածներին ցրվել, բայց նրանք չուզեցին, այդ պատճառով զինուորները դիմեցին հրացանի կոթերի օգնութեան: Այն ժամանակ նրանք սկսեցին փախչել և կարճ ժամանակում կայարանի ժողովուրդը իրարանցման մէջ ընկաւ. ամենքը սարսափահար փախչում էին, առանց իմանալու բանի էութիւնը: Նրանց նայելով սկսեցին փախուստ տալ կայարանից և կառապանները, խանութպանները խանութները փակեցին: Քիչ ժամանակից յետոյ իրողութիւնը պարզվեց, ժողովուրդը հանգստացաւ ու վերադարձաւ կայարան:

—

Չորեքշաբթի, մայիսի 17-ին, քաղաքային խորհրդի դահլիճում, նախագահութեամբ քաղաք. վարչութեան անդամ իշխ. Ն. Ե. Արղուտինսկու մի խորհրդակցութիւն կայացաւ Նախալօվկա թաղի քաղաքային հողերի կապալառուներից ընտրած 6 լիազօրների մասնակցութեամբ՝ կապալով վերցրած հողերը ծախելու վերջիններիս վրա: Այդ նիստում ցանկալի համարվեց քաղաքապատկան յիշեալ թաղի հողերը ծախել այն կապալառուների վրա, որոնք տներ և այլ շէնքեր են կառուցել այդտեղ: Գների մասին նախագծվեց՝ բոլոր հողերը բաժանել 5 կարգի. առաջին կարգի հողերի համար որոշելով մի քառակուսի սաժէնի համար 30 կոպ. և հինգ-հինգ կոպէկ պակասացնելով. միւսած կարգի հողերի համար՝ 5-րդ կարգի հողի կապալը տարեկան վերցնել իւրաքանչիւր քառակ. սաժէնի համար 10 կոպ.: Վերջնականապէս ծախելով հողերը՝ իւրաքանչիւր քառակ. սաժէնի համար նշանակել 20 տարվայ կապալի գումարը, այն է՝ առաջին կարգի հողերի համար մի քառակ. սաժէնին—6 ռուբլի և վերջին կարգի հողերի համար—2 ր.: Բոլոր հողերի տարածութիւնը 840 քառակ. սաժէն է: Այս նախագիծը պէտք է առաջարկվի քաղաքային խորհրդի հերթական նիստերի մէկից մէջ՝ իրաւասուների քննութեանը և հաստատութեանը:

—

Պետական Դումայի անդամներից շատերը, մանաւանդ գիւղացիները ստանում են սպառնական նամակներ ու կոչեր սև հարիւրակից: Ի միջի այլոց պատգամաւոր Ալադինը ստացել է հետևեալ նամակը. «Արդարութեան քաղաքային ընկերութիւնը որոշել է, ագրարական յանցանքների մէջ մեղադրվողներին ամնիստիա շնորհելու դէպքում, այրել 1856 գիւղ, այսինքն այնքան, որքան որ գիւղացիները անխնայ կերպով ոչնչացրել են կուլտուրական տնտեսութիւնները, որոնց միամների մի քառորդ մասը անգամ կառավարութիւնը չէ վճարել: Մասնաւոր սեպհականութիւնը խլել պահանջող պատգամաւորները կը սպանվեն: Այն դէպքում, եթէ կը վճռվի բռնի կերպով խլել հողատէրերի կայքը յօգուտ գիւղացիների, այն ժամանակ կայրվեն այն պատգամաւորների գիւղերն ու կայքը, որոնք պաշտպան են հանդիսացել այդ վճռին: Գիւղացիների նախագահ Ի. Անդրեյէվ, քարտուղար Պետր Սիդորենկօ, խորհուրդի անդամներ Մ. Սիդորենկօ, Կորոլկով և Բիտկովսկի»:

Նամակը գրված է մեքենայի վրա և նրա իսկութիւնը կասկածելի է: «Страна»

—

«Совр.»-ի տուած տեղեկութիւններից իմանում ենք, որ կազմակերպված բանւորների, որոնք մասնակցել են սօցիալ-դեմօկրատական համագումարի անդամների ընտրութիւններին, ամենապակաս թիւը հասնում է 76,000-ի: Դրանցից «մեծամասնական» ֆրակցիային պատկանում են 13,000 հոգի բանւորներ՝ «փոքրամասնականներին»՝ 18,000, «լատիշ սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան»՝ 10,000, «լեհական սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան»՝ 15,000, «Բունդին»՝ 20,000: Հարկաւոր է նկատել, որ դրանք մօտաւոր թւերն են միայն, որովհետև անբարեյաջող պայմանների շնորհիւ բանւորներից շատերը կալանաւորվել էին, շատերը արձակվել և հնարաւորութիւն չէին ունեցել մասնակցել ընտրութիւններին: Բացի դրանից «մեծամասնականները» ընտրութիւններին շատ անտարբեր վերաբերվեցին, այնպէս որ նրանք անկարող եղան ներկայացուցիչներ ուղարկել այնպիսի խոշոր բանւորական քաղաքներից, ինչպիսին է Եկատերինբուրգ, Զլատոուստ, Չելեաբինսկ և այլն:

—

Պօստ-հեռագրական գլխաւոր վարչութիւնը առաջարկել է Թիֆլիսի պօստ-հեռագրական շրջանի կառավարչին մայիսի 25-ին ընդունել Բաթումում Գուստաւ-Լիստի ֆիրմայից հեռախօսական ցանցը և յանձնել Բաթումի քաղաքային հասարակական վարչութեանը:

—

Անօնիմ ընկերութիւնը ստացել է արտասահմանից 50 հատ էլեկտրաքարշի բաց ու փակ վագոններ, որոնք եկող ամսի մէջերքում գործածութեան մէջ կը դրվեն: Այդ վագոններում աւելի շատ մարդիկ կը տեղաւորվեն քան այժմ գործածվողները:

—

Զինուորական մինիստրը պահանջել է Օդեսայի զինուորական շրջանի զօրքերի գլխաւոր հրամանատարից մանրամասն քննութիւն նշանակել երկու քաղաքական կալանաւորների—Բեկկերի և Լարունցի, սպանութեան առիթով, որ կատարել են պահակ զինուորները: Պարգևատրելու նպատակով չէ՞, արդեօք, այդ քննութիւնը:

—

Պարլամենտական աշխատաւոր խմբակի մի քանի անդամներ վճռել են առաջարկութիւն անել Պետական Դումայում, որպէսզի Պետական Դումայի ընտրած մասնաժողովների նիստերը լինեն դռնբաց և տեղի ունենան մամուլի ներկայացուցիչների ներկայութեամբ, որովհետև այդ մասնաժողովների վճիռները ու վճռաբանութիւնները չափազանց մեծ կարևորութիւններ ունեն:

—

«Дѣло Народа» լրագիրը հաղորդում է, որ բոլոր պրիստաւներին ու նրանց աւագ օգնականներին գաղտնի հրահանգներ են ուղարկված, որով նախազգուշացնում են նրանց արգելք չը դառնալ միտինգների ու ժողովների ժամանակ զանազան ճառեր արտասանելու, փակել նրանց միայն բացառիկ ու ծայրահեղ դէպքերում և աշխատել որքան կարելի է ճշտութեամբ գրել ճառախօսների բոլոր խօսքերը և նրանց ազգանունները: Ցրւած նկատողութիւնները պէտք է ամենայն օր ներկայացնել քաղաքապետին:

—

Լէյբ-Գվարդիայի Պրէօբրաժենսկի գնդում սկսվել են խուզարկութիւններ: Զինուորների արկղները, հենց որ զինուորը բացակայում է զօրանոցից, իսկոյն ամենահամարձակ կերպով բացում է ֆէլդֆեբելը ու խուզարկում: Այդ առիթով զինուորները անբաւականութիւն են յայտնել:

—

Գեներալ Ռենենկամֆֆի Սիբիրում արած սխրագործութիւնների առիթով, ինչպէս լսել է «Бирж. Вѣд.»-ին, առանձին մասնաժողով է նշանակված, որին յանձնարարված է բազմակողմանի կերպով քննութիւն կատարել Սիբիրի երկաթուղու վրա եղած անկարգութիւնները ճնշելու վերաբերմամբ:

—

Մայիսի 10-ին Մոսկվայի նահանգական դատարանի նիստը, որտեղ քննվում էր ուսանող Դաւիդովին սպանող կորնետ Օկունեվի գործը, վերջացաւ մի անսպասելի միջադէպով: Քաղաքացիական պահանջ յայտնողի պաշտպան երդուեալ-հաւատարմատար Ադամովի տպաւորիչ ճառից յետոյ, որին ադմկալի օվացիաներ արեցին, իսկական ռուս մարդականցից մէկը, երդուեալ-հաւատարմատար Բուլացել, մենամարտութեան հրաւէրեց երդուեալ-հաւատարմատար Ադամովին: Մենամարտի պատճառը այն էր, որ Ադամովը իր ճառի մէջ մի քանի դառն ճշմարտութիւններ ասաց իսկական ռուս մարդկանց և հայրենասիրական թափօրների մասին:

—

Մայիսի 14-ին Բեդէնի գիւղում (Թիֆլիսի գաւառ) կօզակների և կալուածատէր Սագինովի հովիւների մէջ հրացանձգութիւն տեղի ունեցաւ. սպանված են 2 հոգի: (Кав. М.)

—

Ցարսկօսելսկի գաւառում ներկայումս նկատւում է գաւառական պահապանների մասսաներով պաշտօնից հեռանալը: Հեռանալու պատճառն է 1) երկիւղը՝ մի գուցէ ագրարային շարժման ժամանակ գիւղացիները սպանեն նրանց, 2) ստրաժնիկները ցանկութիւն չունեն գործնականապէս իրագործելու այն խստութիւնները, որոնք ադմինիստրացիայի կողմից առաջարկվում են անկարգութիւնների առաջն առնելու համար: «Дума»

—

ՄԵՐՎ, մայիսի 12-ին: Ամսիս 6-ին, «Ասիա» հիւրանոցի այգում մի թուրք, անյայտ պատճառից ատրճանակի 6 հարուածով վիրաւորում է հայ երիտասարդ Արշակ Խ. Ստեփաննեանցին, որին կիսամահ դրութեան մէջ ուղարկում են տեղական քաղաքական հիւանդանոցը, ուր և, վախճանվում է նոյն երեկոյեան, թողնելով թշուառ դրութեան մէջ ծնողներին և քոյրերին: Մարդասպանը ձերբակալված է. գործը յանձնված է քննիչին:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայիսի լոյս 16-ի գիշերը Օլգինսկի փողոցի վրա գտան մի անյայտ մարդ անզգայ վիճակի մէջ, դէմքը վիրաւորված: Նրան տարան Միքայէլեան հիւանդանոցը, ուր ուշքի չը գալով 10 րօպէից յետոյ վախճանվեց:

—

Մայիսի 16-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին Շիգլինսկի փողոցի վրա մի անյայտ չարագործ դաշոյնով մահացու վէրք է հասցրել Գօրու գաւառի բնակիչ Միքայէլ Սահակեանցին: Չարագործը անյայտացաւ. Վիրաւորվածը ուղարկվեց Միքայէլեան հիւանդանոցը, որտեղ ուշքի չը գալով, իսկոյն վախճանվեց:

—

Մայիսի 17-ին, երեկոյեան ժամը 9-ին Թիֆլիսի կենտրոնական պօստ-հեռագրական գրասենեակի տելեֆոնի բաժանմունքի մի սենեակում անյայտ պատճառից հրդեհ առաջացաւ: Հրդեհը շուտով նկատեցին և հանգցրին տնային միջոցներով:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

17 մայիսի

ԲԵՐԼԻՆ, 16 մայիսի: Հաղորդում են, որ Աֆրիկայի հարաւարևելեան կողմում մայօր Զաբերգի զօրախումբը գտել է լէյտենանտ Ցիւբբբինգէրի և նրա 8 հեծեալ զինուորների դիակները, որից յետոյ զօրախմբին աջողվել է թշնամու հետքը գտնել: Խամա գետի մօտ, ըստ լուրերի, արիւնահեղ ընդհարում է տեղի ունեցել:

ՌԻԳԱ, 17 մայիսի: «Վիլօշա» շոգենաւը, անագին ապրանքով և 75 ճանապարհորդներով բեռնաւորված Դուբէլն մեկնելու ժամանակ—թեքվեց և անմիջապէս ջրասոյզ եղաւ. ազատվեցին միայն 10 մարդ:

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ, 17 մայիսի: Նէպլիւյէվի մահափորձողների ազգանունները են՝ Սուբօտին, Սիլվեստր և Սօլօվիէվ: Առաջինը յայտնի յեղափոխական է: Բոլորը յայտնում են, որ ուղղակի յարաբերութիւն գործի հետ չունեն: Ջը պայթող չորրորդ ռմբաձիգը թաքցնում է իր ով լինելը: Օդեսայից արդէն եկել է զինուորական դատարանը այդ գործը քննելու համար:

ԴԵՐԲԵՆԴ, 17 մայիսի: Գիշերը 3 զինված անձինք մօտենալով զօրանոցի պահապան զինուորին—առաջարկեցին 2 հազար ռուբլի, տալու զօրախմբի դրօշակը, բայց մերժում ստանալով՝ վիրաւորեցին զինուորին և փախան:

ԿՐԱՆՑԿՕՊ, 17 մայիսի (Նատալ): Երեկ բրիտանական զօրավաշտը ապստամբների յարձակման ենթարկվեց: Երկու ժամվայ կռւից յետոյ թշնամին կորցրեց 70 սպանված, շատ վիրաւորներ; իսկ անգլիացիներից սպանված է մէկը և մի քանիսը վիրաւորվել են:

ՎԻԵՆՆԱ, 17 մայիսի: Լուրերին նայած մի առանձին հաշտարար մինիստրութիւն է կազմվելու, որ փոփոխութեան կենթարկէ Ունգաբիայի խոստացած աւտօնօմ տարիֆը, ինչպէս և ընդհանուր ընտրողական իրաւունքը: Մամուլն արդէն բողոքում է այդ բանի դէմ, ասելով որ Աւստրիան ամենից առաւել այժմ կարիք է զգում մի ուժեղ պարլամենտի և ժողովրդական մինիստրութեան: Դրութիւնը անորոշ և կրիտիքական է:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 մայիսի: Լրագիրները հաղորդում են, որ Պետերբուրգի բանտում բանտարկված չեմստվային դպրոցների ուսուցիչների մի մասը արդէն ազատ է և նրանց դատաստանական գործը դադարեցրած է: Ադմինիստրացիան հակառակ չէ, որ այդպիսիները շարունակեն իրանց մանկավարժական գործունէութիւնը:

ՕԴԵՍՍԱ, 17 մայիսի: Նաւահանգստային ծառայողների գործադուլը շարունակվում է: Մի քանի շոգենաւեր մեկնում են ժամանակաւորապէս վարձկան նաւաստիներով:

ՆԱՐՕՍԼԱՒ, 17 մայիսի: Նարօսլավի գաւառի Սմօլենսկ գիւղում, գիշերով իր սեփական տան մէջ սպանված է վաճառականի այրի Կուզնեցովան, որից չարագործները գողացել են 8000 ռուբլի: Ոչ ոք չէ բռնված:

18 մայիսի

ԿԻԵՎ, 17 մայիսի: Ռմբ կօշկակար Պելեցկի սանդուխ բարձրանալիս վայր ընկաւ. Նրա գրպանում եղած ռումբը պայթելով կտորկտոր արեց Պելեցկուն: Ուրիշ վնասվածներ չը կան: Դէպքի տեղը իսկոյն զօրքերով պաշարվեց: Խուզարկութիւն է կատարվում:

ՍՏՕԿՀՕԼՄ, 16 մայիսի: Լինդմանի նախագահութեամբ կազմվել է նոր կաբինէտ: Ծովային մինիստրի պօրտֆէլը ստանձնել է ծովապետ Տէյլրսէնը, ֆինանսներինը Սվարցը, զինուորական մինիստրինը՝ Տինգստէնը, իսկ արտաքին գործերի մինիստրի պաշտօնը ընկել է Տրօլլին:

ՄՕՍԿՎԱ, 17 մայիսի: Քաղաքային Դումայում անգործների մասին զեկուցանելու ժամանակ անսպասելի կերպով ներս մտաւ անգործների մի ամբոխ և պահանջեց, որ լսեն իրան, միաժամանակ սկսեց աղմուկ բարձրացնել: Քաղաքագլուխը թոյլ չը տուեց, որ բանւորները միջամտեն և նիստը ընդհատեց. ձայնաւորները հեռացան դահլիճից: Դրանից յետոյ անգործներն էլ հեռացան, երբ նրանց խոստացվեց, որ վաղը կընդունվեն իրանց պատգամաւորները, երբ անգործների հարցը կը քննվի: Ապա Դումայի նիստը վերսկսվեց, այս անգամ դռնփակ:

ՀԵԼՍԻՆԳՖՕՐՍ, 17 մայիսի: Սենատը մշակել է մի օրինագիծ, որ վերաբերում է մամուլի, դաշնակցութիւնների, ժողովների ազատութեան, սենատի դատաստանական վարչութիւնը փոփոխելու և կառավարչական անձերին՝ ժողովրդական ներկայացուցչութեան պատասխանատուութեան ենթարկելու հարցերին:

ԲԷԼՕՍՏՕԿ, 17 մայիսի: Գրօդէնսկի նահանգի Բիւլէնի շրջակայքում տեղական լրագիրների տսելով ագրարային անկարգութիւններ են տեղի ունեցել: Սլօնիմսկից կանչված են հեծեալ ստրաժնիկներ և մի զօրավաշտ: Բիւլէնից ոչ հեռու այրվել է մի ամբողջ գիւղ. կռւից զոհ են դարձել շատ անասուններ:

ԼՕՆԴՕՆ, 17 մայիսի: Համայնքների պալատում Գրէյը յայտնեց, որ չինական արտաքին գործերի մինիստրութիւնը խոստացել է մօտ օրերս ուղարկել մի այնպիսի նոտա, որի մէջ հաստատված կը լինի այն որոշումը, որ չինական կառավարութիւնը պարտաւորվում է գործադրել 1896 և 1898 թւականների փոխառութեան առիթով կնքված համաձայնութիւնը: Զինաստանը նաև կը յայտնէ, որ ծովային հարկային վարչութիւնը կը մնայ այնպէս ինչպէս եղել է մինչև օրս:

ՀՌՈՄ, 17 մայիսի: Կազմվեց նոր մինիստրութիւն—մինիստր-նախագահ՝ Ջիօլէտի, արտաքին գործերի մինիստր՝ Տիտտօնի, արդարադատութեան՝ Գալլօ, պետական գանձատան մինիստր՝ Մայօրանա, ֆինանսների՝ Մասսիմինի, ժողովրդական լուսաւորութեան՝ Ֆուզինատօ, զինուորական՝ Վիգարոտօ, ծովային՝ Միրաբելլօ, հասարակական աշխատանքների՝ Ժօկուրրոտի:

ԲԵՐԼԻՆ, 17 մայիսի: Կոմս Վիտտէն Բեռլինի վրայով անցաւ Բրիւսել:

ՓԱՐԻԶ, 17 մայիսի: Արքեպիսկոպոսի պալատը ժողովվեցին ֆրանսիական արքեպիսկոպոսները, եպիսկոպոսները և կարդինալները խորհրդակցելու՝ թէ ինչ դիրք բռնել դէպի եկեղեցին պետութիւնից բաժանող օրէնքը: Խորհրդակցութիւնը կատարւում է:

ՏԵԱՆՑԶԻՆ, 17 մայիսի: Խունխուզների դէմ կռւող չինական զօրքերից շատերը սկսում են փախչել: Մանջուրիայում իրերի դրութիւնը ծանր է:

ՄԱԴՐԻԴ, 17 մայիսի: Երեկ տեղս ժամանեցին Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչը, պրինցներ՝ Ալբերտ Բրաունշվէյգսկին, Շվէցիայի Եվգէնին և յունաց թագաժառանգ Անդրէյը:

ՊՕԼՏԱՎԱ, 17 մայիսի: Նահանգական զէմստվօյի անտեսական խորհուրդը քննեց նահանգական վարչութեան՝ գիւղացիութեան հողասակաւութեան մասին կազմած զեկուցագիրը: Խորհուրդը գտել է, որ հողերի լրացուցիչ բաժանման իրականացնելը, ինչպէս ցանկանում են գիւղացիները—ցանկալի հետևանքներ չի տալ: Զեկուցանողները կողմնակից են այն մտքին, որ աւելի լաւ է գաղթականութեան գործի կազմակերպելը յանձնվի զէմստվօյի ձեռքը: Քաղաքային վարչութիւնը խնդրամատոյց է եկել յատկացնել 10,000 ռուբլի՝ այդ նպատակը իրագործելու համար:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 մայիսի: Մայիսի 17-ին դատաստանական պալատի առանձին բաժինը քննեց «Рабочій Народъ» շաբաթաթերթի խմբագիր Կիրիլովի և հրատարակիչ Սաֆօնովի գործը, որ մեղադրվում են քրէական պատժագրքի 129-րդ յօդուածի 1-ին մասի և 1-ին կէտի հիման վրա: Երկուսն էլ դատապարտված են 1 տարվայ բանտարկութեան:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 մայիսի: Ժողովրդական ազատութեան կուսակցութիւնը Պետական Դումա է մտցնելու մի նախագիծ—որ կազմված է դատավարական և դատակազմութեան գոյութիւն ունեցող օրէնքները փոփոխութեան ենթարկելու առիթով: Նախագծի գլխաւոր հիմունքները կազմում են—վերացնել դատաստանական պալատի դատարանները դասակարգային ներկայացուցիչների մասնակցութեամբ, իսկ դրանց վերաբերվող գործերի քննութիւնը յանձնել նահանգական դատարաններին—երդուեալների մասնակցութեամբ, վերացնել «դատաստանական կանոնադրութիւնների» կից մտցրած բոլոր փոփոխութիւնները, որ աւելի ընդարձակում են արդարադատութեան մինիստրի և դատաստանական պալատի գլխաւոր նախագահի գործունէութեան շրջանը, վերացնել դատաստանական վարչութեան պաշտօնեաներին վարձատրութիւն տալու դատաստ. կանոնադրութեան 148-րդ յօդուածը, վերացնել քրէական դատավարական կանոնադրութեան 621-րդ յօդուածը, (առաջինը) որի զօրութեամբ արդարադատութեան մինիստրը իրաւունք է ստանում փակել դատարանի նիստերի դռները, հեռացնել այն միջամտութիւնը, որ լինում է գլխաւոր հրամանատարների և գեներալ-նահանգապետների կողմից՝ դատաստանական վարչութեան գործերի մէջ, վերացնել դատ. կանոնադր. 357 և 366 նկատողութիւնները, որ երկար տարիներ արգելում են երդուեալ հաւատարմատարներին՝ խորհրդներ բանալ, և վերջապէս վերացնել 1906 թ. մարտի 18-ին հրատարակած օրէնքը, որ կրճատում է քրէական աւելի կարևոր գործերի քննութեան ժամանակամիջոցը:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 17 մայիսի: Պետական Դումայում նիստեր գումարեցին երեք մասնաժողովներ: Նակազի հարցով զբաղվող առաջին մասնաժողովը մի վերջնական եզրակացութեան չեկաւ. անձի անձեռնմխելիութեան հարցով զբաղվող երկրորդ մասնաժողովը քննեց օրինագծի առաջին 7 գլուխները. իսկ տնտեսական երրորդ մասնաժողովը քննեց գլխաւորապէս շինութիւնների հարցը: Երևաց, որ Դումայի բացված նիստերից դուրս կատարվելիք աշխատանքի համար զգացվում է շէնքերի մեծ կարիք: Չը կան, օրինակ, շէնքեր, մասնաժողովի և կուսակցական բիւրօյի համար, այնպէս որ ներկայումս շինութիւնների հարցը ապահովված է միայն Դումայի 18 բաժանմունքների համար: Տնտեսական մասնաժողովը և Դումայի պրեզիդիումը շատ են զբաղված անհրաժեշտ շինութիւններ գտնելու հարցով, որովհետև Դումայի բեղմնաւոր աշխատանքները արգելքի են հանդիպում, քանի որ այդ աշխատանքները ստուգող մասնաժողովների համար փակ բնակարաններ չը կան: Ուստի շինութիւնների բացակայութեան պատճառով կամայ ակամայ շատ հարցեր քննվում են, բաց թէև այդօրինակ հարցերը կարելի էր աւելի շուտ վճռել փակ շէնքի մէջ: Դժբախտաբար, նախապատրաստական մասնաժողովների և կուսակցական բիւրօյի նիստերը շինութիւնների պակասութիւնը ամենամեծ արգելքն է հանդիսանում—այդ ուղղի նկատմամբ:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ ԹԱԴԷՈՒՍ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ, ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 Թ.

(Նուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հ.

Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. աչքի. ներքին և ներգոյական:

Մ. Գ. ԱՒՆՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ. և վիրաբուժութիւն:

Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.

Ի. Կ. ԳՁԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի

Ա. Գ. ԽԱՐԱԳԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԳՐՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՃԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.

Գ. Ե. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—1—2 ժ. կանանց հ. և մանկաբարձութիւն:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Խ. Գ. ԱՐԵԱՆՑ—5—6 ժ. ներքին հիւանդ.

Ա. Մ. ՓՈՒԼԻՆՕՎ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց և ծաղկահատ.

Վճարը 50 կ. կլաուզները ձրի: Համեմատաբար (կոն սուլտացիա) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆԸ

Կիրակի, մայիսի 21-ին 1906 թ. կը տեղափոխվի իր ամառային շինութիւնը, ուր, նոյն օրը, ցերեկվայ ժամը 3-ին, անդամների և կանդիդատների և նրանց ընտանիքների համար կը լինի ընդհանուր ճաշ 1 ր. 25 կոպէկ ամեն մէկից, առանց գինու: (ուր.-չ.կ) 1—3

Լոյս տեսաւ

„ՍԱՓՐԻՉ“

Գրական, երգիծ—սատիրական ամսաթերթի II համարը և ուղարկվեց բաժանորդներին: Բովանդակութիւն.

1) Կարմիր լէյտենանտ Շմիդտի անմահ յիշատակին: 2) Իսկական ռուս մարդու հերքումը հեռագրական սուտ լուրերի համար: 3) Կեանքի ձմեռը, (կարմիր գրքից): Երազ: 4) Օհան աղան և Թուրք Ալին: 5) Ռուս ադմինիստրատօրը արտասահմանում: 6) Ներջանիկ ամուսինները և ռէակցիան: 7) «Սափրիչի» խմբագրութիւնից՝ մեր աշխատակիցներին: 8) Գեն. Նակաշիձէի նամակը գեն. Տակայշվիլուն. Տարտարոս 6091 թ. Իժի թագաւորութեան 3-րդ օրը: 9) Մանր լուրեր: 10) Ապերախտ կովկասցիք (Գօլիցինի բողոքը):

ՆԿԱՐՆԵՐ

1. «Սափրիչ», 2. Բիւրօկրատիայի վերջին ճիգը (Թափուր տերևներ): 3. Ոստիկանական դպրոցում (9 պատկեր): 4. Ժամանակակից կրկէսում: 5. Վերածնութեան գարունն: 6. Ահա թէ՝ որտեղ է արդարութիւնը: 7. Պորտ-Արթուրի հերոսները հայկական անդէն գիւղերում:

Երկու պրեմիայով «Սափրիչի» տարեկան բաժանորդագինն է 2 ռուբլի Ռուսաստանում, իսկ արտասահմանում՝ 2 ռուբլի 50 կոպ.: Առանձին համարը 15 կոպէկ:

Բաժանորդագրութիւնը շարունակվում է:

Խմբագրութեան հասցէն՝ С. Петербургъ-Казанская 46—18. редакція «Сапричъ». 1—2

ՀՐԱՒԷՐ

Մողնու ս. Գէորգ եկեղեցու ծխական հոգաբարձութիւնը յայտնելով, որ մայիսի 21-ին կիրակի, ցերեկվայ ժամը 12-ին, նշանակված է ծխական ընդհանուր ժողովի շարունակութիւնը, խնդրում է ներկայ լինել, քննելու և որոշելու հետևեալ հարցերը.

1. Զեկուցումն գործերի դրութեան մասին.
2. Նախահաշիւ դպրոցի և եկեղեցու 1906 թ. և հաշիւ եկեղեցու 1904/5 թ.թւ.
3. Ծխական տուրքի սահմանումն.
4. Գայեանեան դպրոցի շինութեան հարցը.
5. Ներս. Հոգ. ընտր. 2 պատգ. ընտրթիւնը.
6. Երէցփոխի դեկ. Յօհանեան դպր հոգ. ընտրութեան մասին.

10 մայիսի 1906 թ.

Նախագահ հոգաբարձութեան Հ. Աւագեան
Անդամ-երեցփոխ Ա. Արասխանեան
Անդամ-քարտուղար Լ. Քալանթարեան

(ու. կ.) 1—2

Լոյս տեսաւ «ԿԵԱՆՔ»-ի գրադարանից.

1. Վօդօվօզօվ. Ընդհանուր ընտրողական իրաւունքը արեմուտքում. Թարգմ. Կ. Միքայէլեանցի. գինը՝ 10 կ.:
2. Բ. Իշխանեան. Տնտեսական զարգացման փազերը. գինը՝ 15 կ.:
3. Կ. Կաուցկի. Աւստրիայի ճգնաժամը (լեզու և ազգ) Թարգմ. Ա. Ս. գինը՝ 7 կ.:
4. Զեյդէլ. Նորմալ բանւորական օր. Թարգմ. Մ. Եսայեանի. գինը՝ 5 կ.:

Դիմել՝ Թիֆլիս «Կեանք»-ի խմբագրատունը (Чавчавадзевская 4), «Գուտտենբերգ», «Կենտրոնական» և Թառայեանի գրավաճառանոցները, իսկ միւս քաղաքներում տեղական գրավաճառանոցներին: (ու.կ) 1—2

ՕԺԱՆԴԱԿԻՉ ՁԵՌՆԱՐԿ

Մայրենի լեզուի

Կազմեց Յ. Գասպարեանց

Գինն է 7 կոպ.

Վաճառվում է բոլոր գրավաճառանոցներում: 1—3

«ԿՌՈՒՆԿ»

ՀԱՆԴԷՍ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ

(Երաժշտութիւն, ճարտարապետութիւն, եւ այլն)

(ԵՌԱՄՍԵԱՅ)

«ԿՌՈՒՆԿ»-ին նպատակն է՝

1. Հայ արուեստը ճանչցնել Հայուն,
2. Եւրոպ. արուեստը ճանչցնել Հայուն,
3. Հայ արուեստը ճանչցնել Եւրոպային:

«ԿՌՈՒՆԿ»-ին տարեկան բաժնեգինն է՝

Եւրոպայի համար	10 ֆրանք
Ամերիկայի »	2 դալէր
Ռուսիոյ »	4 ռուբլի
Անգլիոյ »	8 շիլին
Տաճկաստանի »	50 դահեկան

«ԿՌՈՒՆԿ»-էն օրինակ մը իբր նմուշ ձրի ստանալու համար պէտք է գրել հետևեալ հասցէով՝

K. PROFF-KALFAÏAN
Directeur Rédacteur du «Groung»
159, Boulevard Montparnasse,
PARIS

(ու.) 1—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Ուրբաթ, մայիսի 19-ին 1906 թ. նշանակված է անդամների ընդհանուր ժողով ժողովարանի անդամութեան և ստարշինայի պակաս թեկնածուներին քուէարկելու, 1905 թւի հաշիւը և 1906 թ. նախահաշիւը քննելու և հաստատելու, ինչպէս և ուրիշ տնտեսական հարցերի քննութեան համար:

(հ. ու.) 2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

սրանով յայտարարում է, որ նա վարձով է տալիս Բօրժօմում գտնվող կտակաւորված երկյարկանի ամառանոցը 4 սենեակ վերևի յարկում և 5 սենեակ ներքևի յարմարութիւններով, նախկին Աբեսալամովի, որը այժմ պատկանում է Թիֆլիս քաղաքին: Պայմանների համար դիմել վարչութեան 4-րդ բաժանմունքին, ամեն օր, բացի տօն օրերից, ցերեկվայ ժամը 10—2 ժամին: 5—3

Նիւթական սաստիկ սուղ հանգամանքների պատճառով հնարաւորութիւն չունեմ իմ որդուս ուսման ծախսերը հոգալ, որի պատճառով, ուսումնարանական վարչութեան որոշման համաձայն որդիքս քննութիւնների ժամանակ հեռացրված են ուսումից, որոնցից մէկը 2-րդ արական գիմնազիայից, իսկ միւսը բէալական դպրոցից, ուստի բարեխիտ անձանց ուշադրութիւնն եմ դարձնում դէպի իմ որդոցս կրթական գործը և խնդրում եմ կարելից հանդիսանալ և յիշապել օգնութեան հասնել, որպէս զի ուսումնարանից յետ չը դարձնեն որդոցս և հնարաւորութիւն տան նրանց շարունակելու թէրի մնացած ուսումը: Երկուսն էլ բարձր դասարաններումն են:

Բարեխիտ անձինք, որոնք կարող են օգնել, խնդրեմ դիմեն «Մշակի» խմբագրատունը: 3—3

ՎԷՊԵՐ

ԼԵՒԻ ՏԱԿ

վէպ բուլղարների կեանքից՝ ազատութեան նախընթաց օրը

Առաջին և երկրորդ մաս՝ վերջաբանով

(452 մեծադիր երես)

Գինը 1 ր., ճանապարհածախսով 1 ր. 25 կ.:

Դիմել Թանգմանչին՝ Александрополь, Ованнесу Арабаджянцу կամ Тифлисъ, книжн. магазинъ Гуттенбергъ: Գրավաճառներին շատ ձեռնտու պայմաններ: 4—10

ԲԺԻՇԿ

Լեւոն Օհանջանեան

Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների: Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.: Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.: Հասցէն անկիւն Գօլովինսկի պրոսպեկտի և Կադետսկայիա փողոցի, տուն Թամամշեանի: Մուտքը Կադետսկի փողոցից № 2. (ա. օ.) 151—300

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Մ. Պ. ՋԱԽԱՐԲԷԿԵԱՆ

Ներքին եւ ներվային հիւանդութիւնների

Ընդունում է առաւօտեան ժամի 10—12-ը և երեկոյեան ժամը 6—7: Լերմօնտօվսկայա փողոց, տուն № 16: (ա. օ.) 23—50

ԲԺԻՇԿ Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ

Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, միզային, վեներական և մորթու ախտ ունեցող հիւանդներին ամենայն օր, առաւ. 12—2 ժ. և 6—8 երեկ. Սօլօլակ, անկիւն Բեբուտօվսկի և Պասկևիչա փող. № 33/15 տ. Միրիմանեանի (Նախկին օրիորդաց 3-դ գիմնազ. տուն): (ա. օ.) 20—100

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ

ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ընդունելութիւն ամեն օր

Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12

Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7

Վելեամինօվսկայա փողոց № 8: (ե.ո.) 68—100

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Մասնագէտ ներքին և երեխայոց հիւանդութիւնների: Ընդունելութիւնը ամեն օր 12—1 ժ. առա. և 5—6 երեկ.

Միխայլօվսկի պր. տ. Ճավճանիձէի № 36. (կ.չ.ու.) 15—50

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզային, վեներական և սիֆիլիսական հիւանդութիւնների. ընդունում է հիւանդներին ամենայն օր, առաւօտեան 12-1 ժամը, իսկ երեկ. 6-ից մինչև 8-ը: Կուկիա, Սեմեօնօվսկի փողոց № 16: (ու. կ. ե.) 6—20

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառային գնացքների երթևեկութիւնը)

(Ժամերը հաշւած են Պետերբուրգի ժամանակով, իսկ փակագծերի միջինը Թիֆլիսի ժամանակով):

	Պօստային	Մարդատար.	Արագ.	Ապրանք.
Բագուից դուրս գալը	4 ժ. 53 ր. ցեր.	11 ժ. 03 ր. ցեր.	12 ժ, 20 ր. գիշ.	4 ժ. 03 ր. գիշ.
Թիֆլիս հասնելը	11 » 26 » »	5 ժ. 25 ր. առ.	1 ժ. 30 ր. գիշ.	9 ժ. 37 ր. երեկ.
Թիֆլիսից դուրս գնալը	12 » 26 » »	6 ժ. 01 ր. առ.	—	—
(Թիֆլիսի ժամանակով)	1 » 24 » »	6 ժ. 59 ր. առ.	—	—
Բաթում հասնելը	1 » 38 ր. գիշ.	7 ժ. 07 ր. եր.	—	—
Բաթումից դուրս գալը	5 » 22 » »	5 ժ. 24 ր. ցեր.	—	—
Թիֆլիս հասնելը	6 » 11 ր. եր.	6 ժ. 39 ր. առ.	—	—
Թիֆլիսից դուրս գալը	6 » 58 » »	7 ժ. 37 ր. առ.	5 ժ. 35 ր. ցեր.	10 ժ. 40 ր. գիշ.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	7 » 56 » »	8 ժ. 35 ր. առ.	6 ժ. 33 ր. ցեր.	11 ժ. 38 ր. գիշ.
Բագու հասնելը	1 » 20 ր. ցեր.	12 ժ. 42 ր. գիշ.	6 ժ. 19 ր. առ.	3 ժ. 55 ր. ցեր.
Երևանից դուրս գալը	12 » 02 » »	—	—	11 ժ. 26 ր. գիշ.
Կարսից » »	3 » 57 » »	—	—	3 ժ. 16 ր. գիշ.
Ալեքսանդրոպոլից դուրս գալը	7 » 38 ». եր.	—	—	7 ժ. 06 ր. առ.
Թիֆլիս հասնելը	5 » 06 » առ.	—	—	4 ժ. 49 ր. ցեր.
Թիֆլիսից դուրս գալը	11 » 12 » գիշ.	—	—	3 ժ. 25 ր. ցեր.
(Թիֆլիսի ժամանակով)	12 » 10 » »	—	—	4 ժ. 23 ր. ցեր.
Ալեքսանդրոպոլից դուրս գալը	10 » 30 » առ.	—	—	2 ժ. 47 ր. գիշ.
Երևան հասնելը	1 » 55 » ցեր.	—	—	6 ժ. 10 ր. գիշ.
Կր հասնելը	4 » 23 » »	—	—	8 ժ. 48 ր. առ.